

VEŘEJNÉ ZDRAVOTNICTVÍ V ZUBNÍM LÉKAŘSTVÍ I

Jaro 2017

Mgr. Pavlína Kaňová, Ph.D.

e-mail: pkanova@med.muni.cz

Kolokvium

- **Ústní zkouška**
  - 1 otázka z vypsanych tematických okruhů
- **Termíny v řádném zkouškovém období**

STUDIJNÍ MATERIÁLY

- **Powerpointové prezentace v ISu**
- **Holčík, J., Žáček, A., Koupilová, I.: Sociální lékařství. Brno, MU 2012, 137 s.**
- **Holčík, J.: Systém péče o zdraví a zdravotní gramotnost. Brno, MU 2010, 293 s.**

OSNOVA 1. PŘEDNÁŠKY

- **Zaměření a obsah oboru Sociální lékařství a veřejné zdravotnictví**
- **System péče o zdraví a zdravotnictví**
- **Hodnocení zdravotní situace**

SL a VZ

- **Public Health**

- Veřejné zdravotnictví?
- Veřejné zdraví?

- **Public Health v ČR**

- Hygiena, sociální lékařství a veřejné zdravotnictví, preventivní lékařství, sociální farmakologie, epidemiologie, ale i organizace a řízení zdravotnictví, ekonomie zdravotnictví, zdravotnické právo.

PUBLIC HEALTH

je věda a umění jak

- předcházet nemocem,**
- prodlužovat život,**
- podporovat zdraví**

**prostřednictvím organizovaného
úsilí společnosti.**

SL a VZ

PŘEDMĚT STUDIA

- zdraví lidí (populační přístup)
- péče o zdraví
- zdravotnictví

- Integrace poznatků a metod různých vědních oborů s cílem přispět ke zlepšení zdraví lidí.

SL a VZ v soustavě lékařských věd

- **Základní biomedicínské obory**

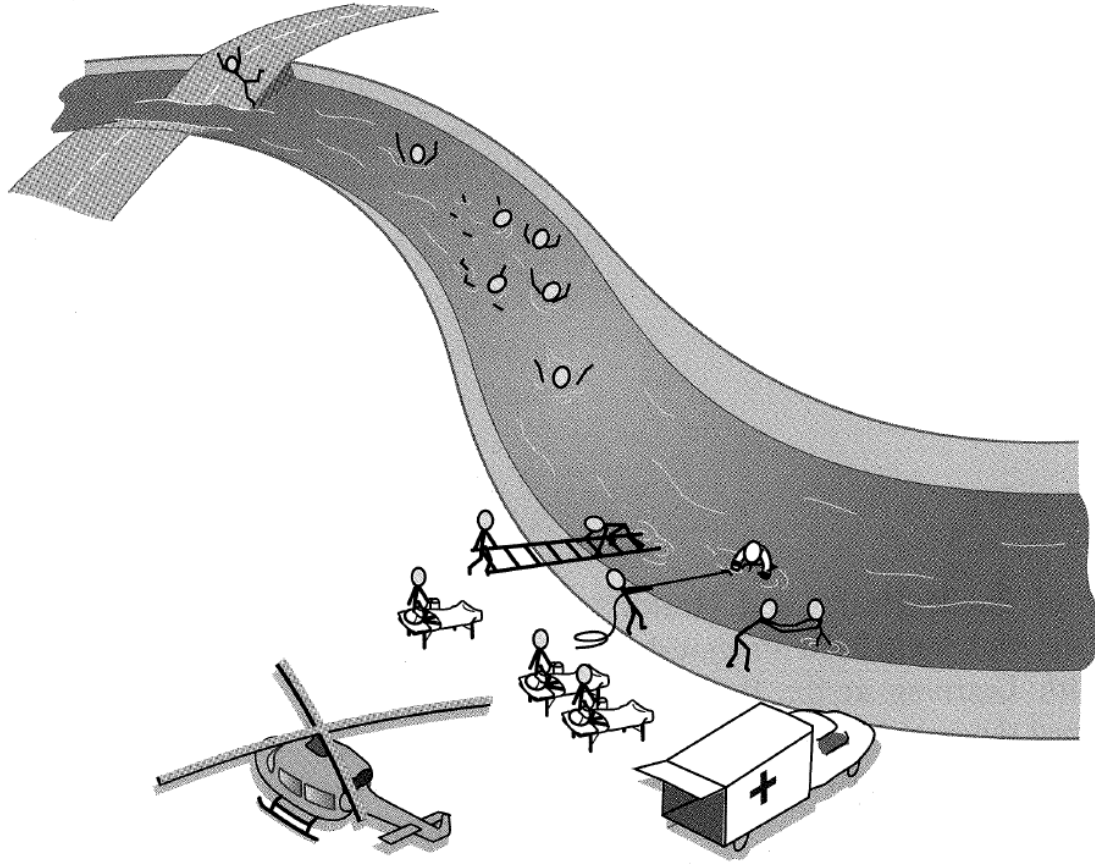
- zákonitosti živé hmoty na úrovni molekul, buněk, tkání, orgánů, jednotlivých soustav apod.

- **Klinické biomedicínské obory**

- stanovení diagnózy a léčba
- uspokojení zdravotních potřeb jednotlivých lidí

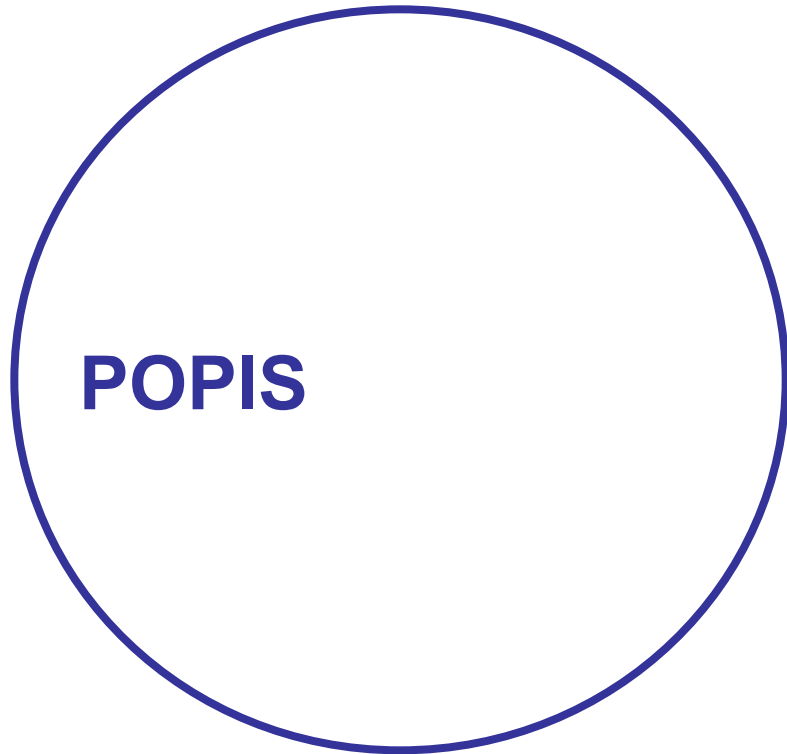
- **Sociomedicínské obory**

- zdravotní problémy humánních skupin a možnosti jejich zvládnání
- jde o problémy bio-psycho-sociální, přesahují rámec biomedicínského přístupu

ZÁKLADNÍ OTÁZKY SL A VZ A HLAVNÍ OBLASTI PRÁCE

1. JAKÉ JE ZDRAVÍ LIDÍ?

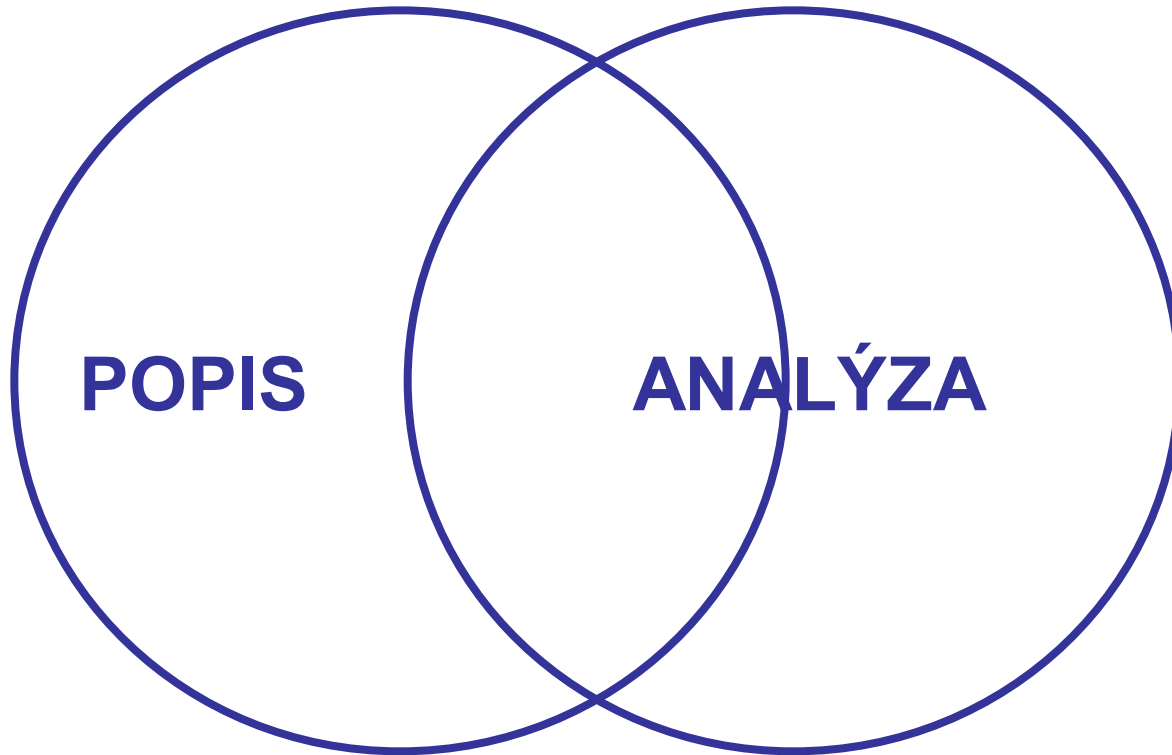
CO, KOLIK, KDE, KDY

JAKÉ JE ZDRAVÍ LIDÍ?

Měření a hodnocení zdraví

- základ široce pojímané péče o zdraví i zdravotní politiky
- negativní míry zdraví
- epidemiologie

2. PROČ JE TAKOVÉ ?

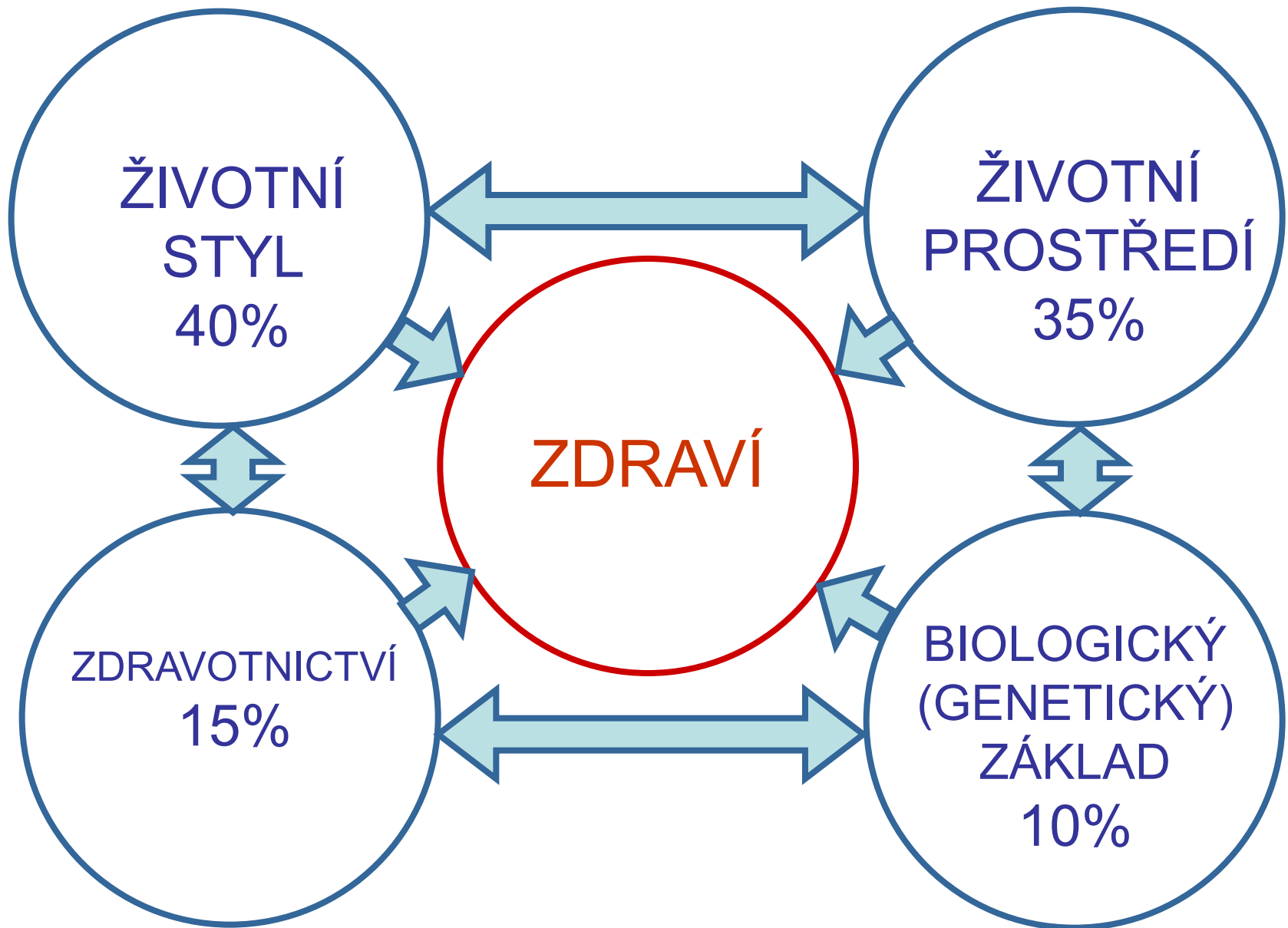

PROČ JE ZDRAVÍ LIDÍ TAKOVÉ?

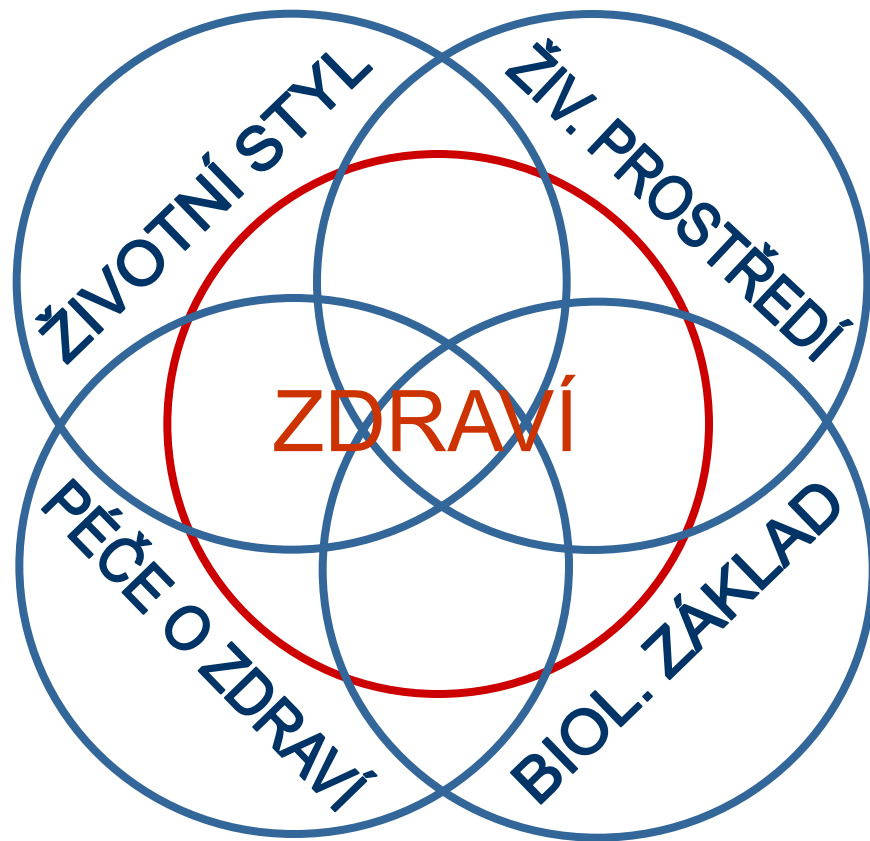
DETERMINANTY ZDRAVÍ

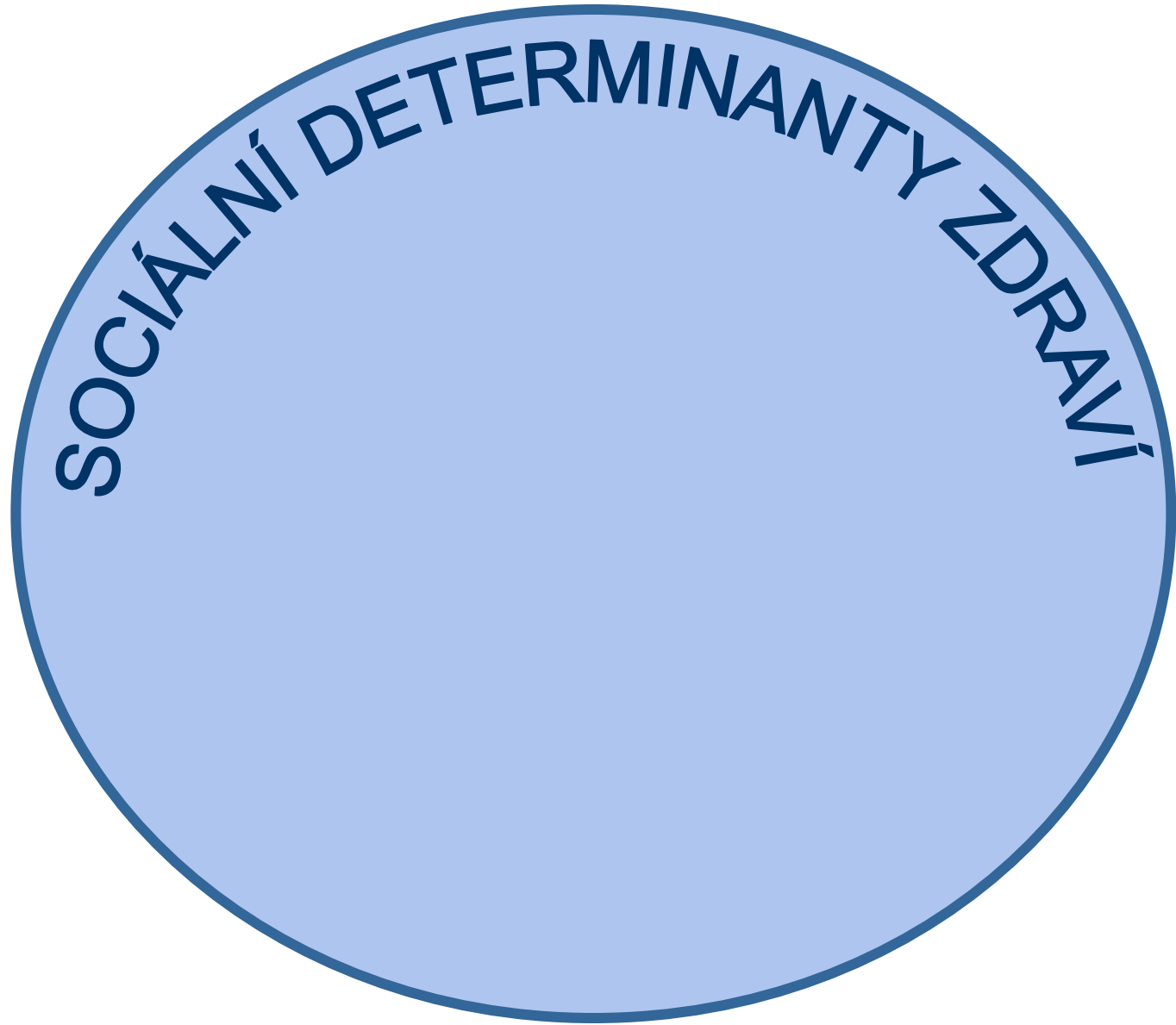
- Zdravý životní styl
- Genetický základ
- Péče o zdraví a zdravotnictví
- Životní prostředí (kulturní, ekonomické, sociální a další podmínky života lidí)

Důležitost sociálních determinant

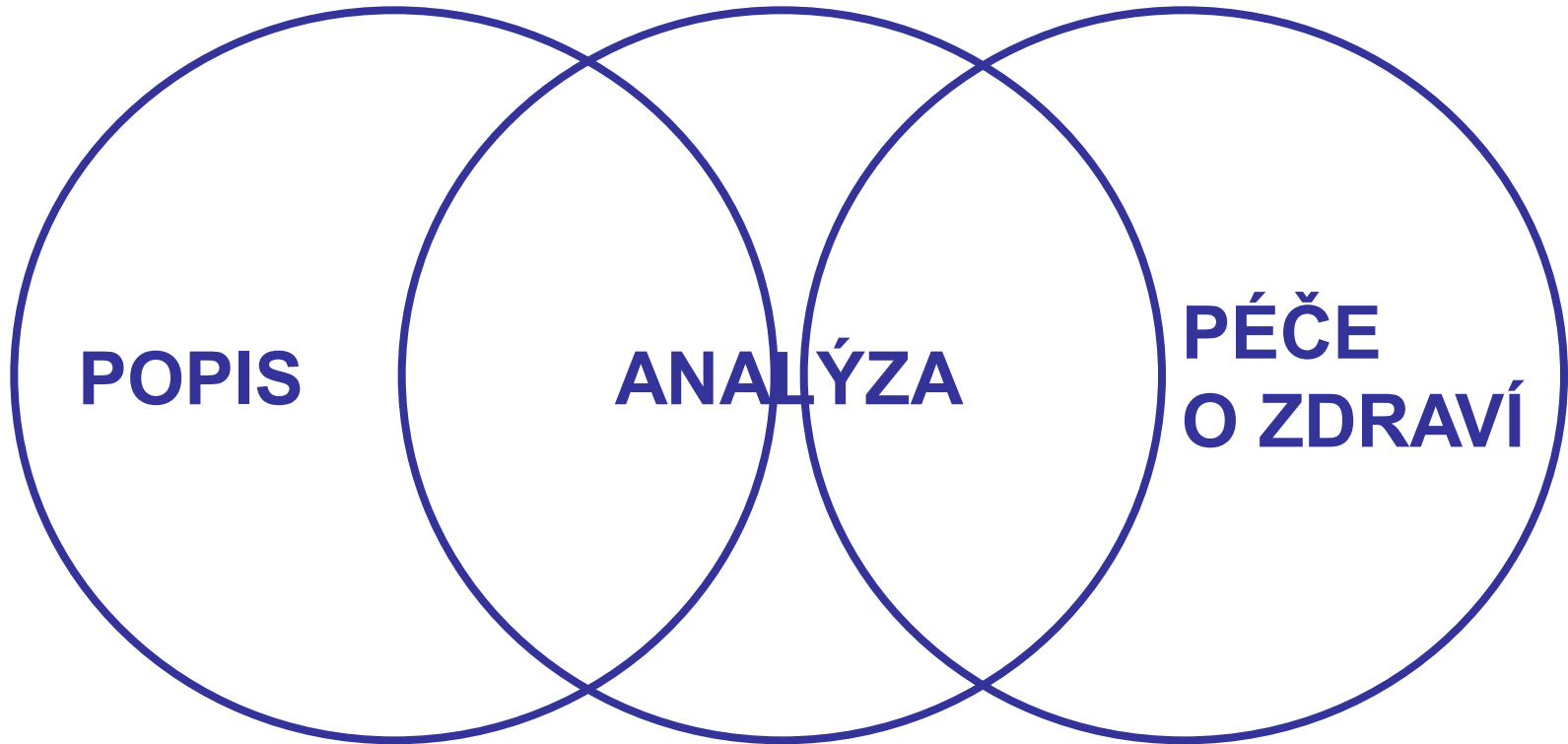

SOCIÁLNÍ DETERMINANTY ZDRAVÍ

3. CO SE DÁ UDĚLAT PRO ZLEPŠENÍ ZDRAVÍ?

**CO SE DÁ UDĚLAT PRO ZLEPŠENÍ
ZDRAVÍ?**

**SYSTEM PÉČE O ZDRAVÍ
A
ZDRAVOTNICTVÍ**

SYSTEM PÉČE O ZDRAVÍ

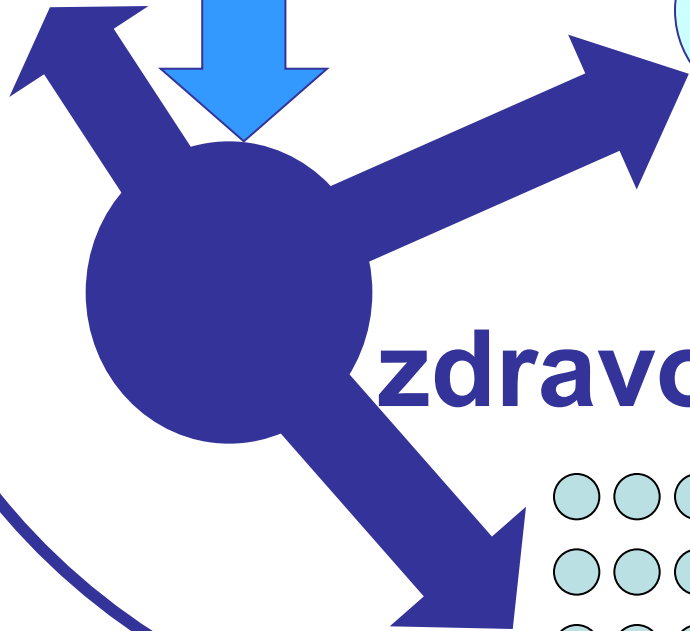
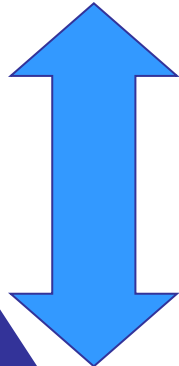
je široce pojatý souhrn zdravotnických, organizačních, ekonomických, výchovných a dalších prostředků, opatření a aktivit, jejichž smyslem je chránit, upevňovat, rozvíjet a navracet lidem zdraví.

ZDRAVOTNICTVÍ

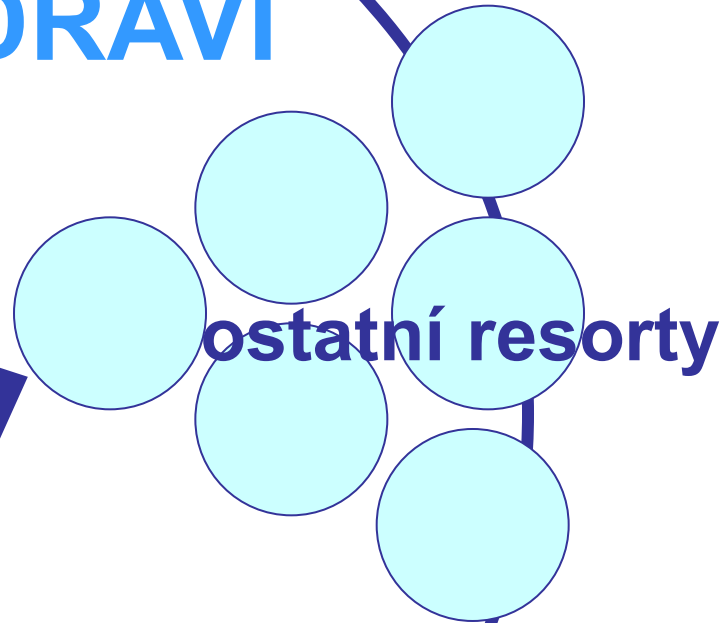
- resortní systém
- obsahuje soustavu odborných zařízení, orgánů a institucí (spolu s lidmi, vybavením, poznatky a metodami),
- které byly vytvořeny s cílem poznávat a uspokojovat **zdravotní potřeby** i oprávněné požadavky lidí.

Zdravotnictví je subsystémem široce pojímané péče o zdraví.

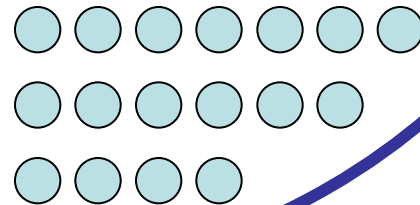
PÉČE O ZDRAVÍ

zdravotnictví

ostatní resorty

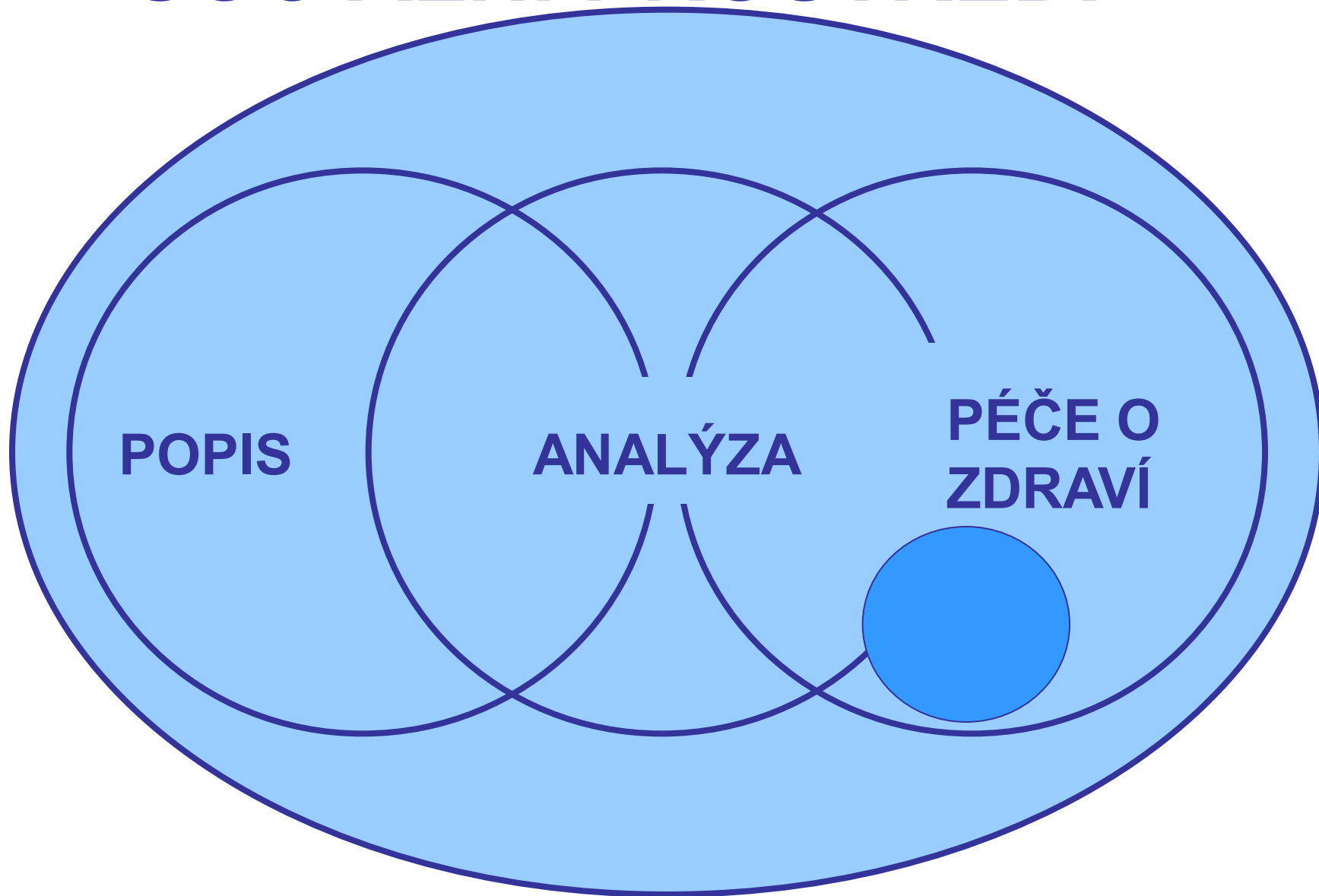
**všechny další organizace,
instituce, orgány veřejné
správy, občanské iniciativy,
spolky, rodiny a jednotlivci**

FUNKCE ZDRAVOTNICTVÍ

- **V širším smyslu:** vhodně usměrňovat a koordinovat systém péče o zdraví
- **V užším smyslu:** poskytovat zdravotnické služby a řídit (ať už přímo nebo nepřímo) soustavu zdravotnictví

SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

SL a VZ

HODNOTOVÝ ZÁKLAD

Zdraví a péče o zdraví

- všeobecná humánní hodnota**
  - důležitý individuální zájem a potřeba**
  - významná sociální hodnota**

KDYŽ CHYBÍ ZDRAVÍ,

**MOUDROST JE BEZRADNÁ, SÍLA JE
NESCHOPNÁ BOJE, BOHATSTVÍ JE
BEZCENNÉ A DŮVTIP BEZMOCNÝ.**

Herakleitos z Efezu (540-480 př.n.l.)

KDYŽ CHYBÍ ZDRAVÍ,

MOUDROST JE BEZRADNÁ, **SÍLA** JE
NESCHOPNÁ BOJE, **BOHATSTVÍ** JE
BEZCENNÉ A **DŮVTIP** BEZMOCNÝ.

Herakleitos z Efezu (540-480 př.n.l.)

INDIVIDUÁLNÍ HODNOTA ZDRAVÍ

- důležitá, ale nikoliv nejdůležitější hodnota
- pud sebezáchovy
- mnoho lidí hodnotu zdraví podceňuje
- je důležité **pomáhat** občanům, aby si hodnotu svého zdraví uvědomili, když jsou ještě zdraví, aby si zdraví vážili a naučili se je účinně chránit

SOCIÁLNÍ HODNOTA ZDRAVÍ

- Historicky - **vojenské hledisko** – armáda potřebovala zdravé muže.
- **Ekonomický aspekt** - výrobní organizace potřebovaly zdravé pracovníky.
- **Sociální hodnota** zdraví je ovšem mnohem bohatší. Jde o bezpečnost a spokojenost lidí, o právo žít ve zdravém prostředí a ve zdravé společnosti.

EKONOMICKÝ VÝZNAM ZDRAVÍ

- Zdraví a vzdělání lidí je základní podmínkou konkurenceschopnosti národní ekonomiky.

POLITICKÝ VÝZNAM ZDRAVÍ

- V řadě evropských zemí se zdraví lidí dostalo do popředí **zájmu voličů**.
- Dobrá **zdravotní politika** + silná sociální politika = nástroj růstu ekonomické výkonnosti, konkurenceschopnosti, je i podmínkou kulturního a sociálního rozvoje státu.

SL a VZ

HODNOTOVÝ ZÁKLAD

- Spjatý se zdravotní strategií SZO
- 1977: „Zdraví pro všechny do roku 2000“
- Zdraví – tělesné, duševní, sociální
- Hodnoty - zdraví a spravedlnost ve zdraví
- Sdílená odpovědnost za zdraví

INDIVIDUÁLNÍ ÚSILÍ A POPULAČNÍ OPATŘENÍ

INDIVIDUÁLNĚ
ORIENTO VANÁ
ZDRAVOTNÍ VÝCHOVA A
DALŠÍ FORMY MOTIVACE

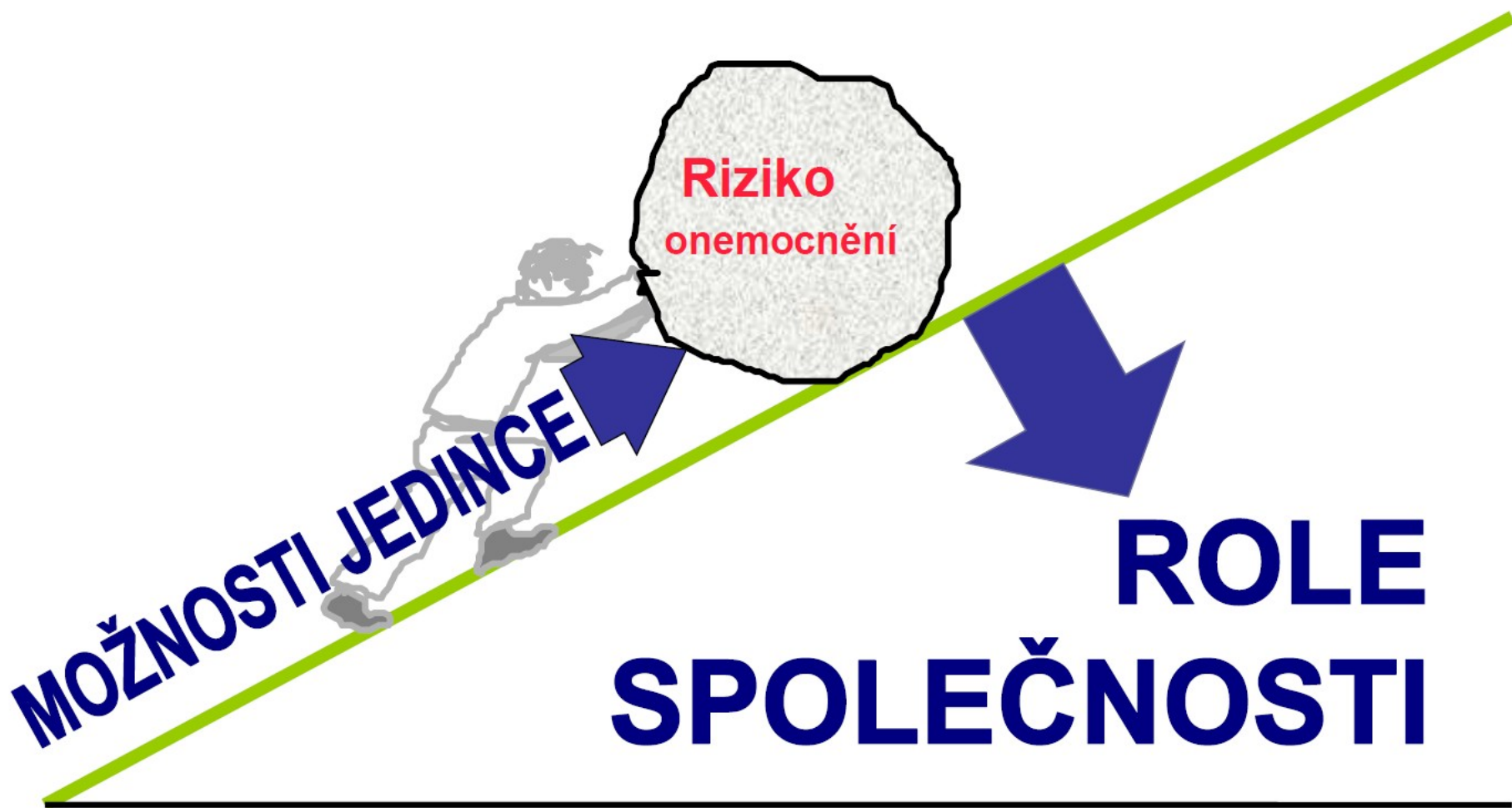

POPULAČNĚ
ORIENTO VANÁ
OPATŘENÍ

nezdravé pracovní a životní prostředí
špatná výživa (zdravotně nebezpečné potraviny)
nebezpečné sociální chování, např. růst násilí a kriminality
nevhovující bydlení, nevhodné využívání volného času, stres apod.
široká škála dalších sociálních a ekologických faktorů ohrožujících zdraví

MOŽNOSTI JEDINCE A ROLE SPOLEČNOSTI

HODNOCENÍ ZDRAVOTNÍ SITUACE

HODNOCENÍ ZDRAVOTNÍ SITUACE

**O závažných zdravotních problémech
vypovídají:**

- 1. ukazatele zdravotního stavu
obyvatelstva**
- 2. charakteristiky životního způsobu**
- 3. charakteristiky životního prostředí**
- 4. stav, činnost a výsledky zdravotnictví.**

Zdravotní situace v ČR

Zdravotní situace v České republice se v některých aspektech zlepšuje.

Vývoj, úroveň ani rozložení zdraví lidí však neodpovídá ani potřebám ani skutečným možnostem.

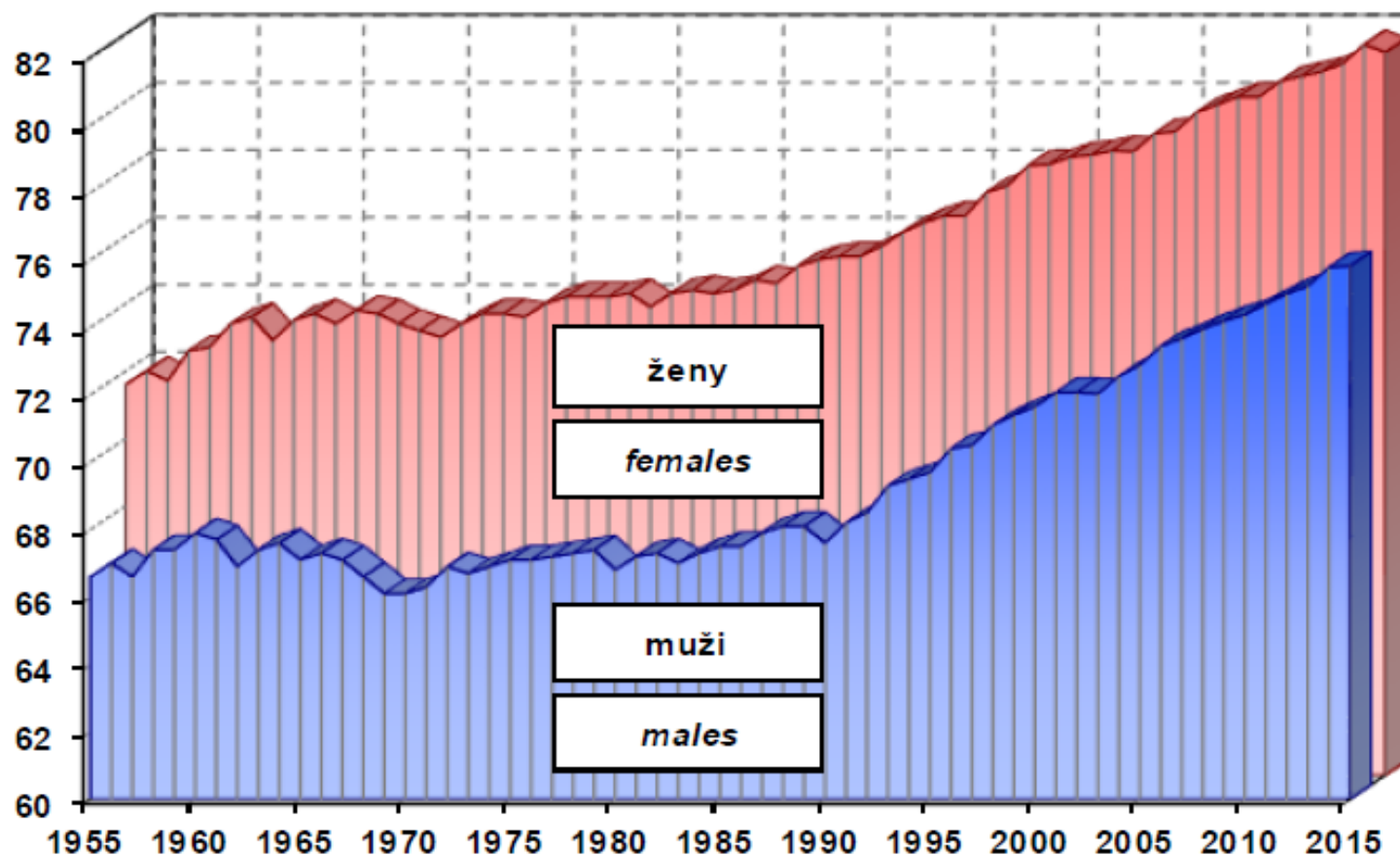
A. ZDRAVOTNÍ STAV OBYVATELSTVA (ZDRAVÍ LIDÍ)

- **Střední délka života**
- **V ČR je vysoký výskyt chorob kardiovaskulárních, nádorových onemocnění i psychických nemocí.**
- **I když je možno doložit některá dílčí zlepšení, zaostávání úrovně zdraví lidí v ČR ve srovnání s vyspělými zeměmi přetrvává. Jedním z východisek zlepšení situace by měla být úvaha o determinantách zdraví lidí, prioritách i o možných regulačních mechanismech.**

STŘEDNÍ DÉLKA ŽIVOTA

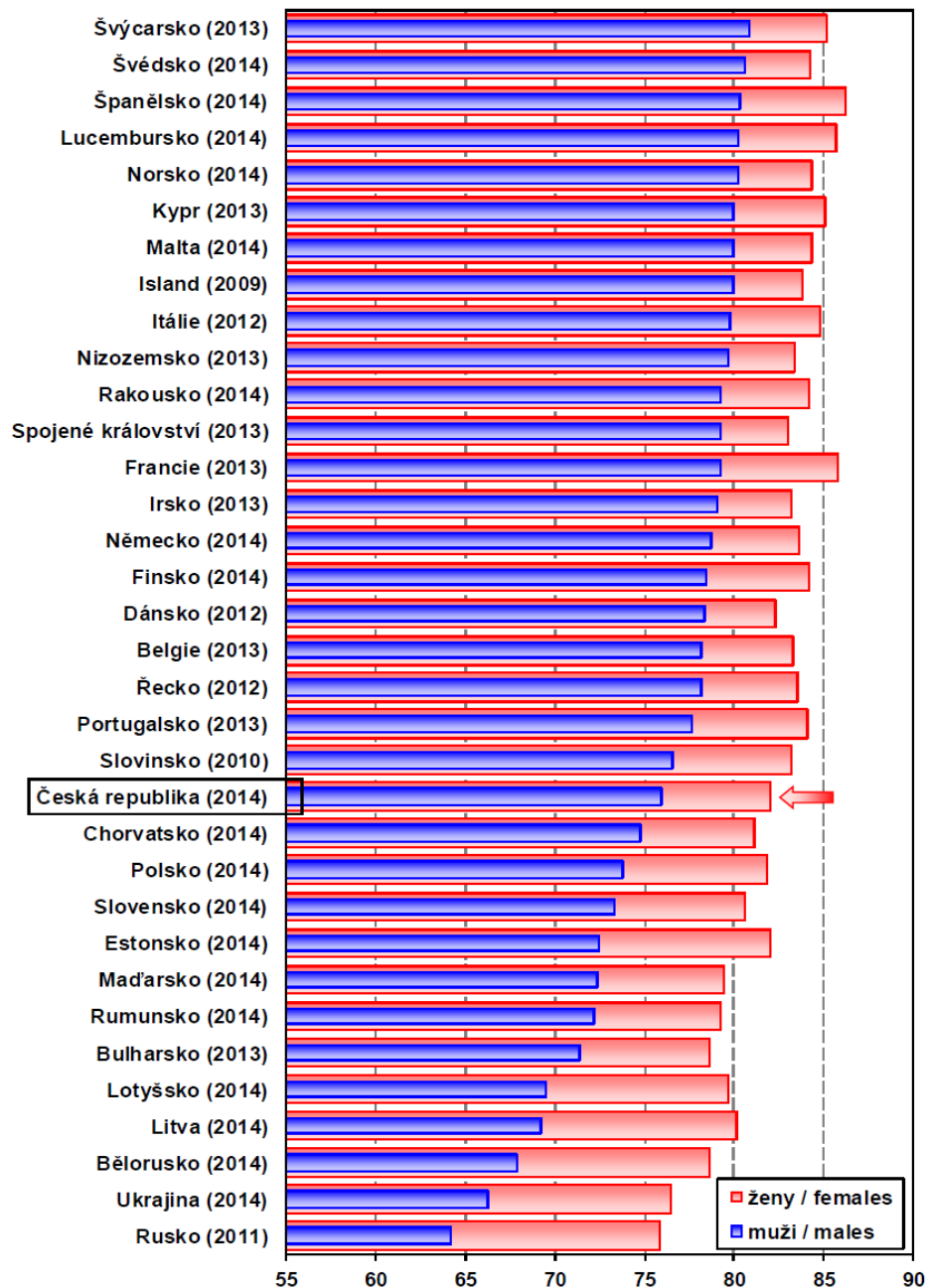
ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2015

Vývoj střední délky života při narození
Trend of life expectancy at birth

Střední délka života při narození
Life expectancy at birth

B. ŽIVOTNÍ ZPŮSOB

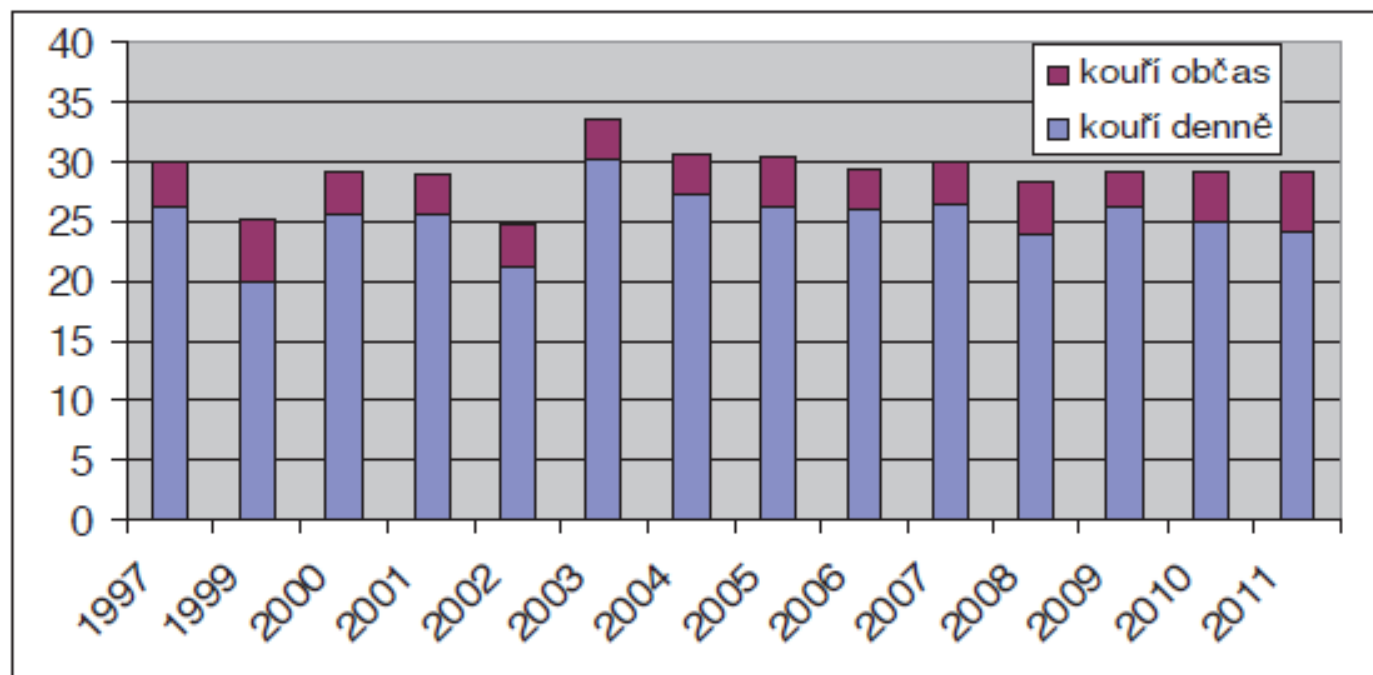
- **kuřáctví,**
- **energeticky nadměrná a nevhodně složená strava,**
- **nízká pohybová aktivita,**
- **vysoká úroveň psychických tenzí a stresů,**
- **zneužívání alkoholu, léků a drog,**
- **nevhodné sexuální chování apod.**

KOUŘENÍ

- V ČR kouří 30 % populace a převažují muži a lidé se základním vzděláním.
- Největší podíl kuřáků je ve věk. sk. 15-24 let (téměř 45 %)
- V ČR je velkým problémem velký podíl dětských kuřáků
  - mezi nimi převažují dívky
- Protikuřácká opatření – legislativa, prevence, pomoc při odvykání, zákazy kouření

KOUŘENÍ

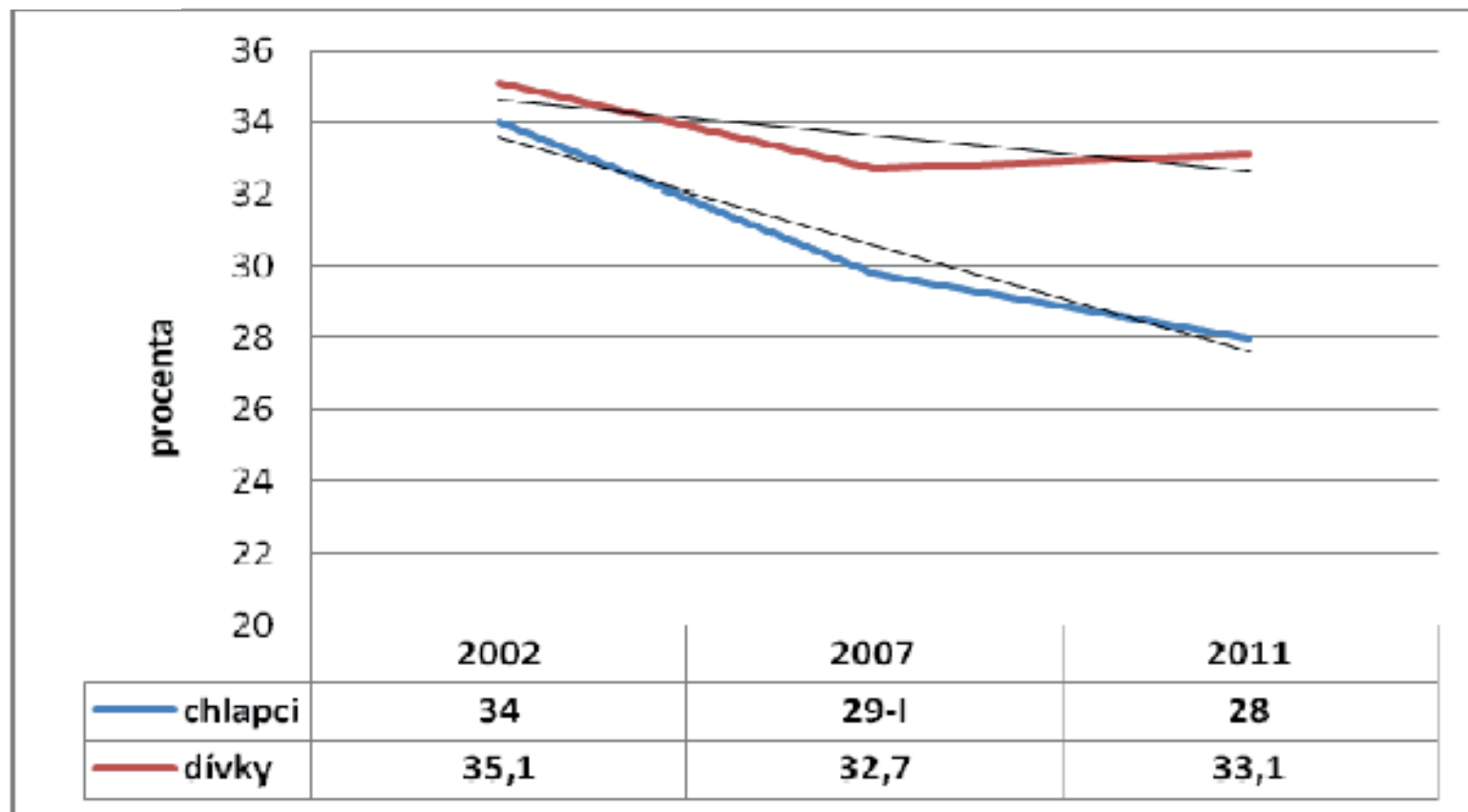
Kuřáctví cigaret u dospělé populace v ČR ve věku 15–64 let v letech 1997–2011 v %

Zdroj: Vývoj prevalence kuřáctví v dospělé populaci ČR [1]

DĚTŠTÍ KUŘÁCI

Současní kuřáci cigaret (13–15letí) v ČR v letech 2002–2011

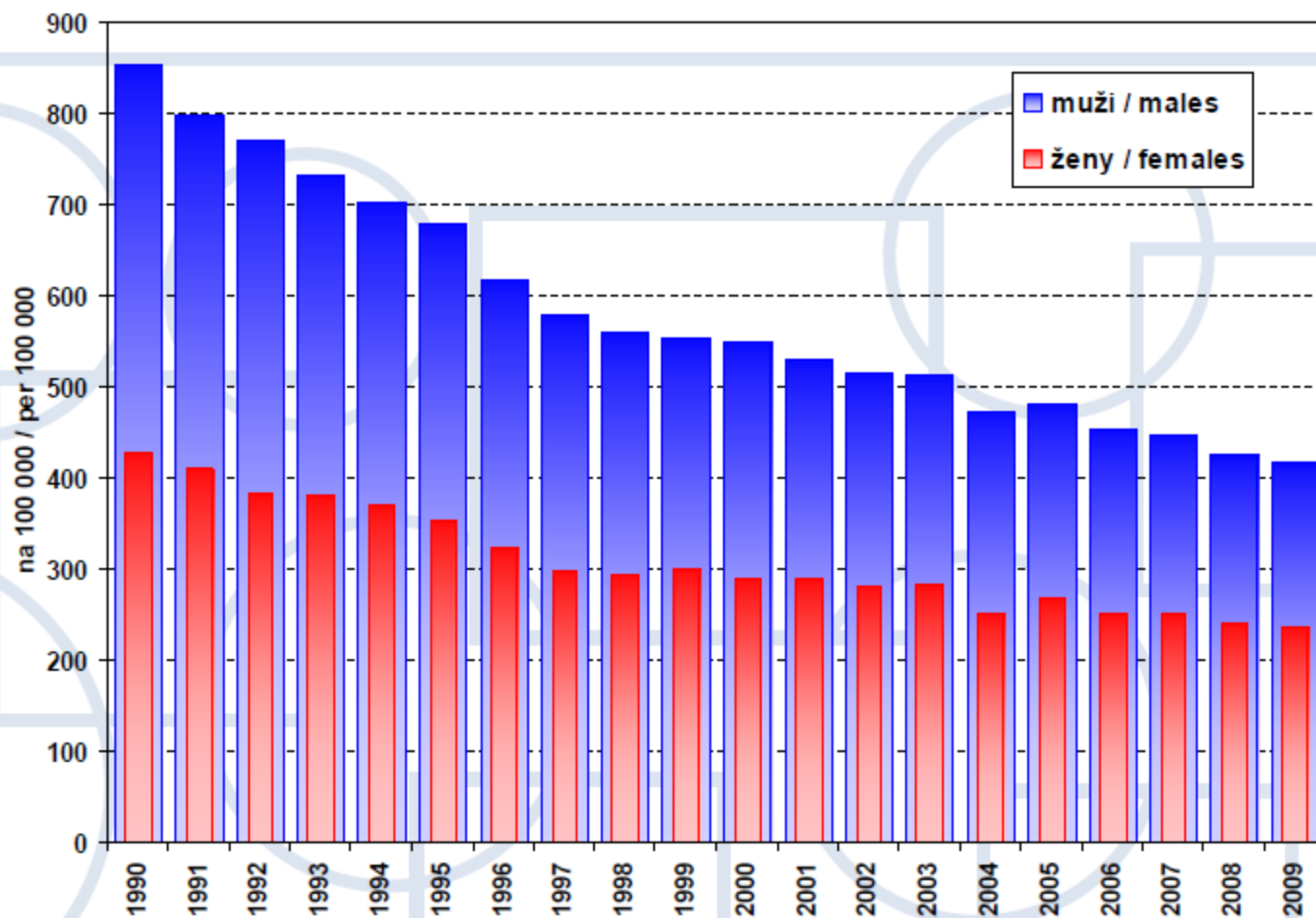
Zdroj: Studie WHO/CDC GYTS 2011

DŮSLEDKY KOUŘENÍ

- V ČR umírá v důsledku kouření každý rok přibližně 18.000 lidí
- Pravidelní kuřáci mají
  - 3x vyšší riziko vzniku rakoviny,
  - 1,6x vyšší riziko úmrtí na NOS
  - 14x vyšší riziko CHOPN
- Pasivní kouření

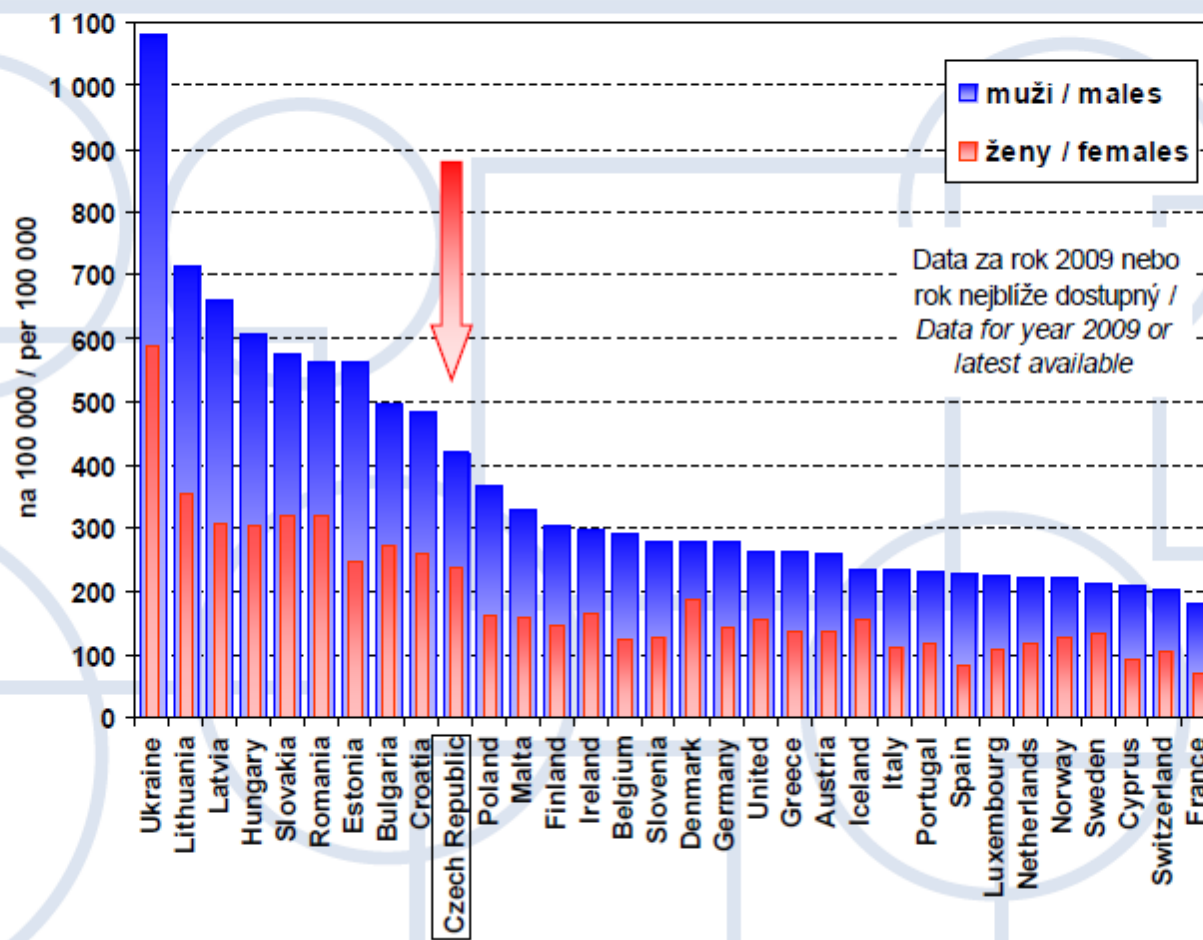
- Protikuřácká kampaň

Standardizovaná úmrtnost na vybrané nemoci související s kouřením
SDR, Selected smoking related causes

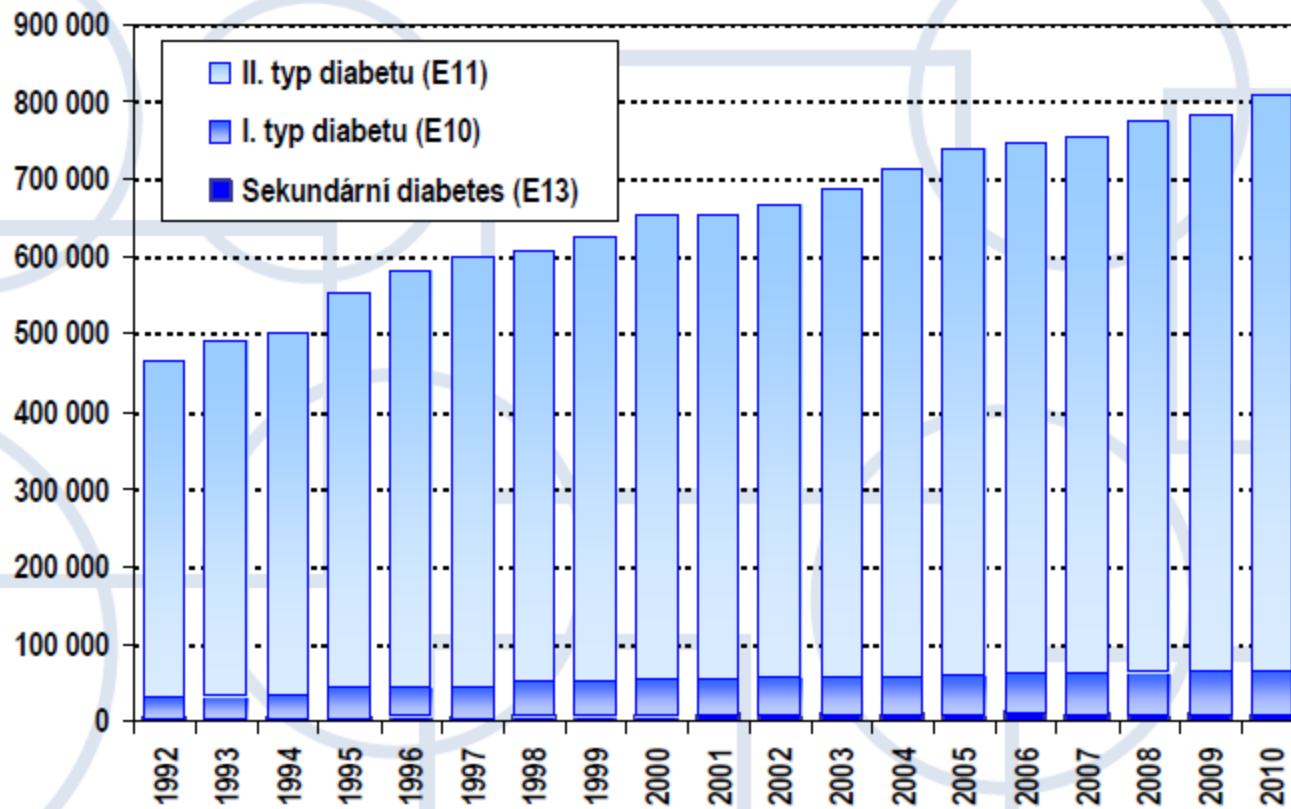

Standardizovaná úmrtnost na vybrané nemoci související s kouřením
SDR, Selected smoking related causes

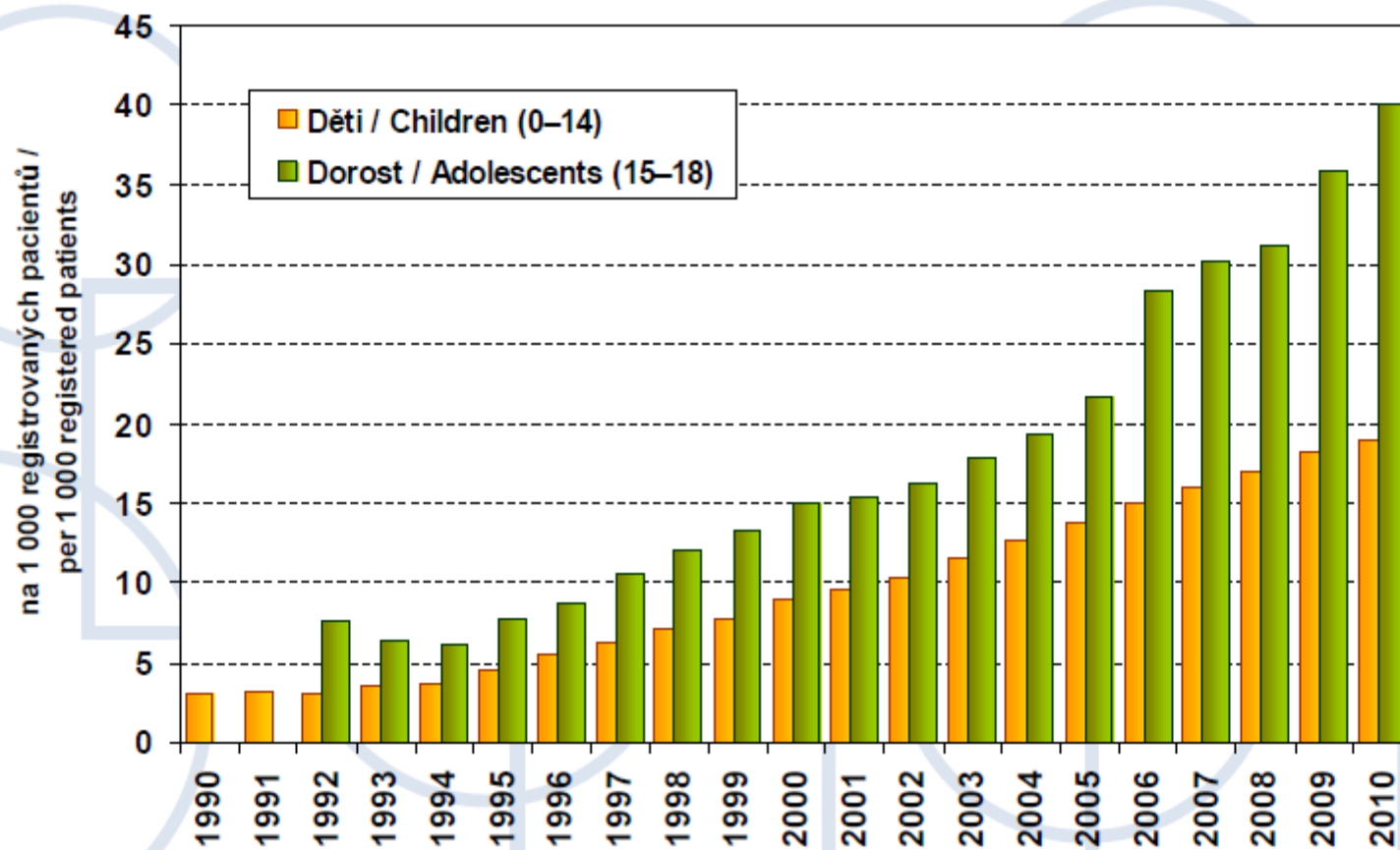

Další nemoci: Diabetes

Vývoj počtu léčených diabetiků podle typu onemocnění
Trend of number of diabetics by type of disease

Vývoj počtu dětí a dorostu dispenzarizovaných
pro dg. E66-E68 Obezita, hyperalimentace a její následky
*Trend of number of followed up children and adolescents
for dg. E66-E68 Obesity and other hyperalimentation*

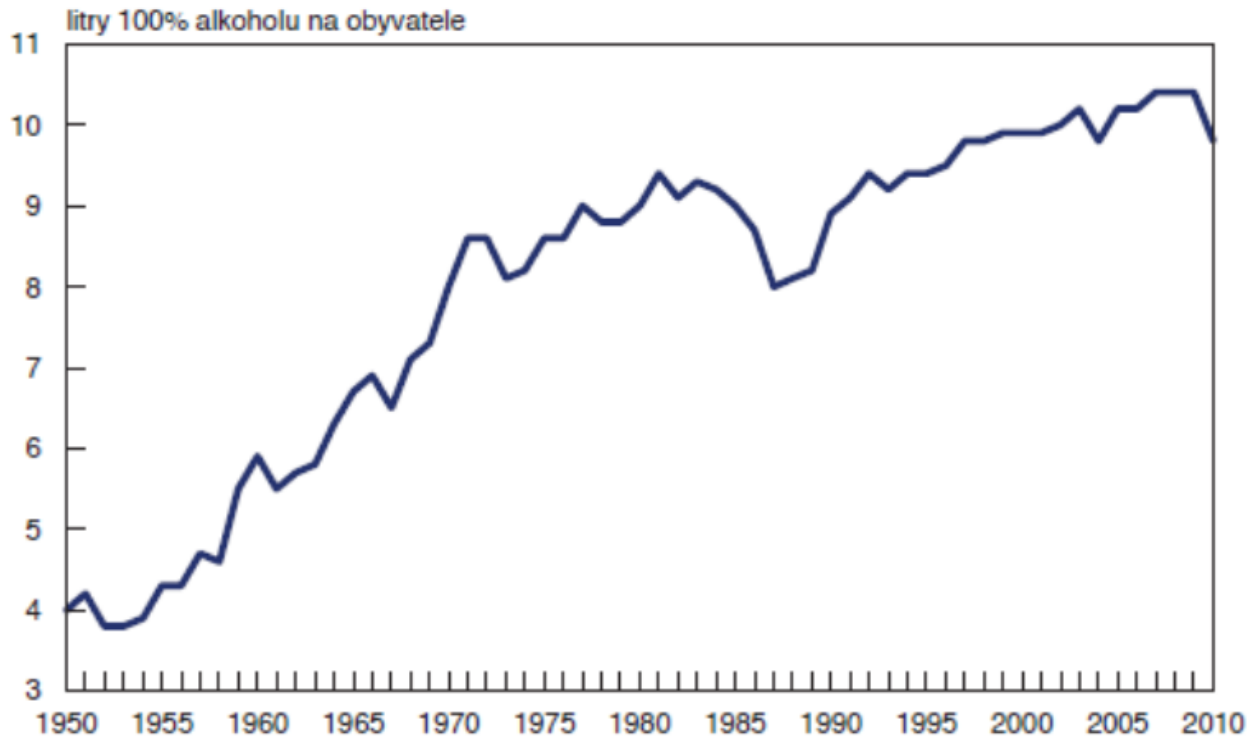

ALKOHOL

- V ČR se v r. 2013 spotřebovalo 12,5l čistého alkoholu na osobu 15+.
- Je to nejvíce v Evropě (průměr EU je 10l)
- Rizikovní konzumenti – 26 % mužů a 13 % žen
- Škodlivé pití -12,5 % mužů a 2,7 % žen
- Mezi českými dospívajícími je vyšší výskyt pití nadměrných dávek alkoholu než u jejich evropských vrstevníků

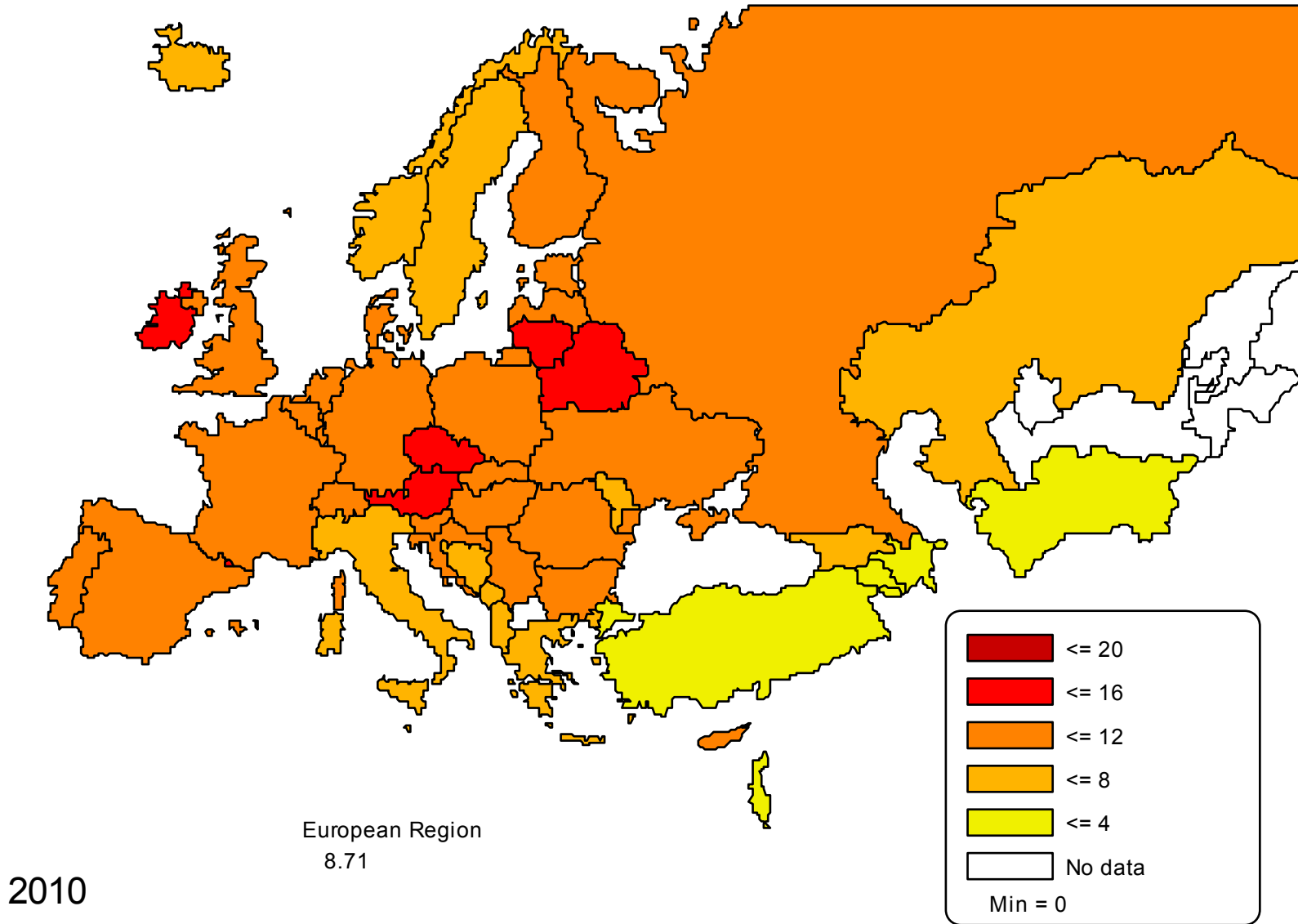
ALKOHOL

Vývoj spotřeby alkoholu na obyvatele ČR v přepočtu na 100% alkohol v letech 1950–2010

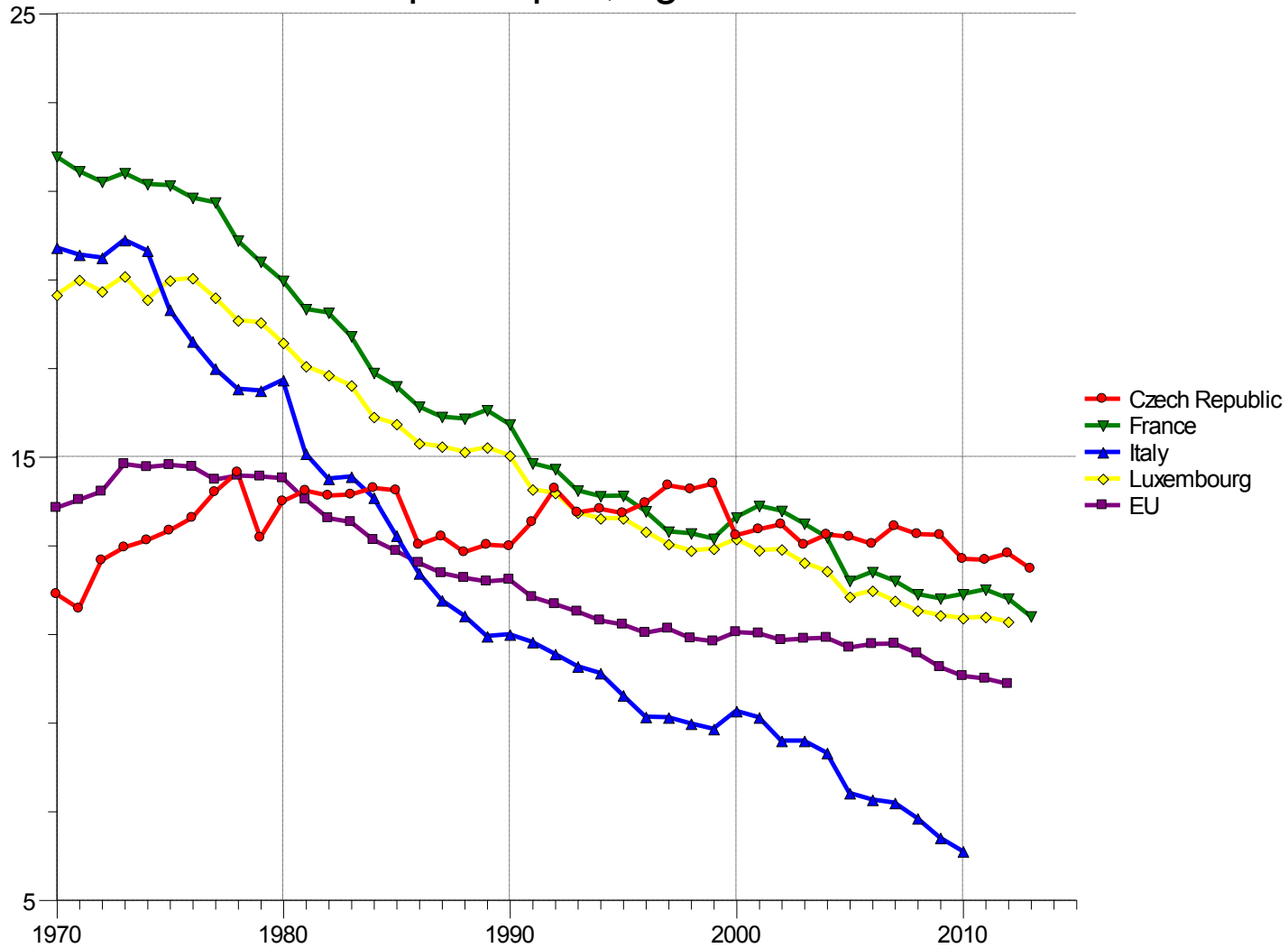

Zdroj: Český statistický úřad

Pure alcohol consumption, litres per capita, age 15+

Pure alcohol consumption, litres per capita, age 15+

ZKUŠENOSTI PATNÁCTILETÝCH S ALKOHOLEM

v roce 2012 v procentech

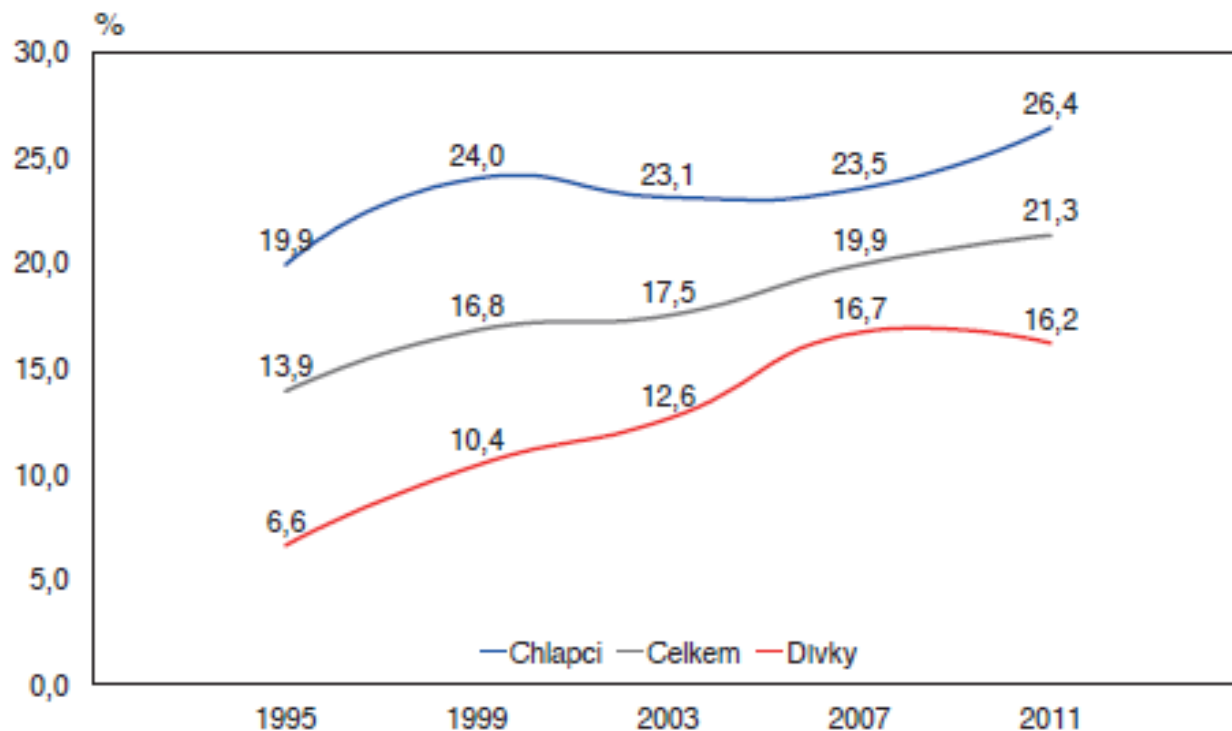
zdroj: OECD, graf: ČTK

KONZUMACE ALKOHOLU U 16LETÝCH

Obr. 5.6.2 Časté pití nadměrných dávek alkoholu (3krát a častěji v posledních 30 dnech) v % u populace 16letých v ČR v letech 1995–2011

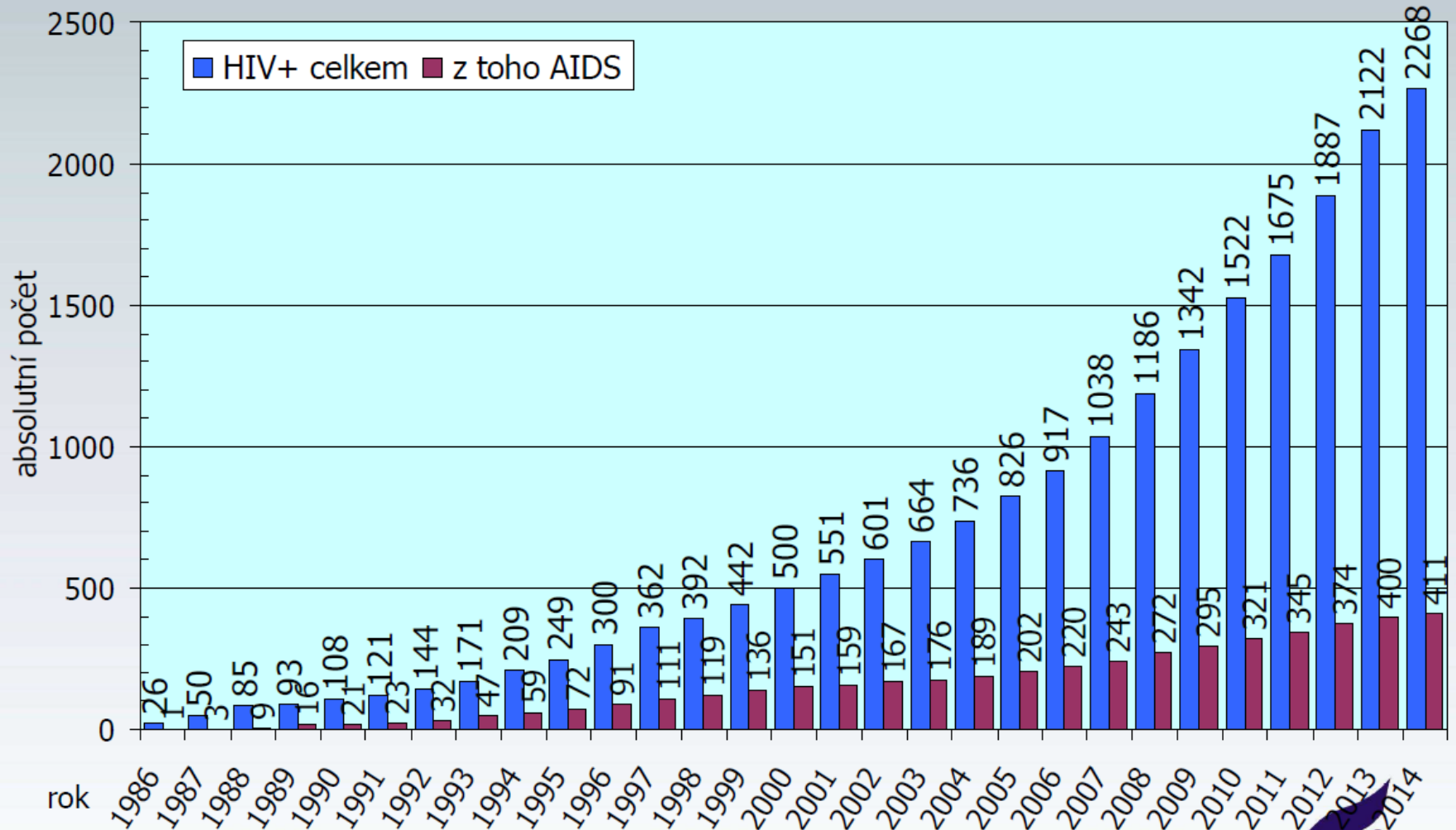
Zdroj: ÚZIS ČR

HIV / AIDS V ČESKÉ REPUBLICE

(jen občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)

Kumulativní údaje ke dni

31.7.2014

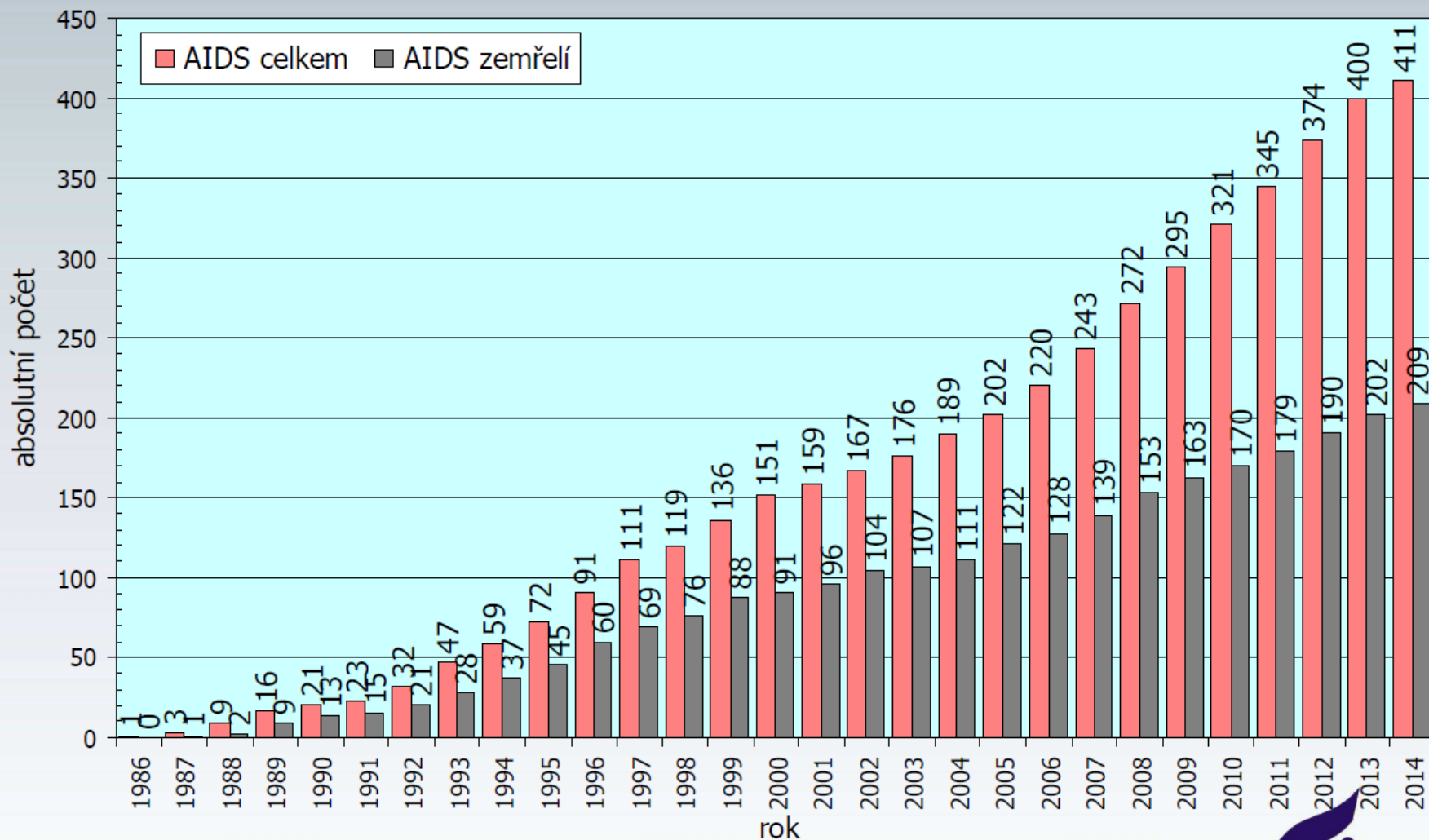

AIDS V ČESKÉ REPUBLICE

(jen občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)

Kumulativní údaje ke dni

31.7.2014

C. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

- **znečišťování ovzduší, vody, půdy, potravin,**
- **chemizace zemědělství**
- **škodlivé fyzikální faktory, hluk, záření apod.**

D. SYSTÉM ZDRAVOTNICTVÍ

Zdravotnictví bylo v minulých desetiletích řízeno převážně byrokratickými metodami, centralisticky, bez zpětné vazby a s minimálními zdroji.

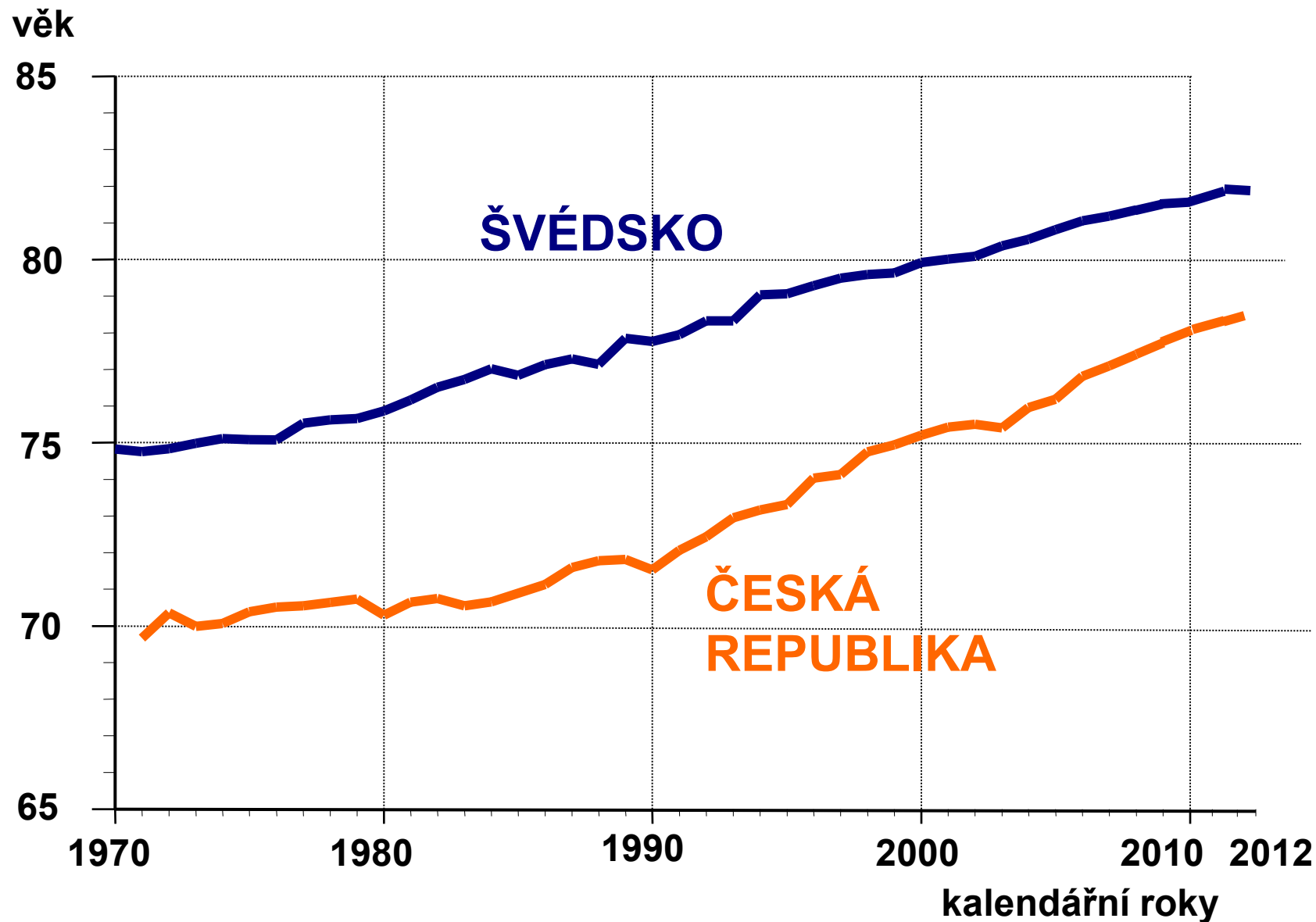
Péče o zdraví je dosud pojímána resortně, s nedostatečným důrazem na prevenci, podporu a rozvoj zdraví a na primární zdravotní péči.

D. SYSTÉM ZDRAVOTNICTVÍ (pokračování)

V současné době zdravotnictví prochází obtížným obdobím transformace. Nesnáze se projevují v oblasti **zdrojů** (peníze, lidé, zařízení, znalosti), **činností** (účinnost, efektivita a kvalita zdravotnických služeb) i **výstupů a dopadů** zdravotní péče (spokojenost občanů a saturování zdravotnických potřeb).

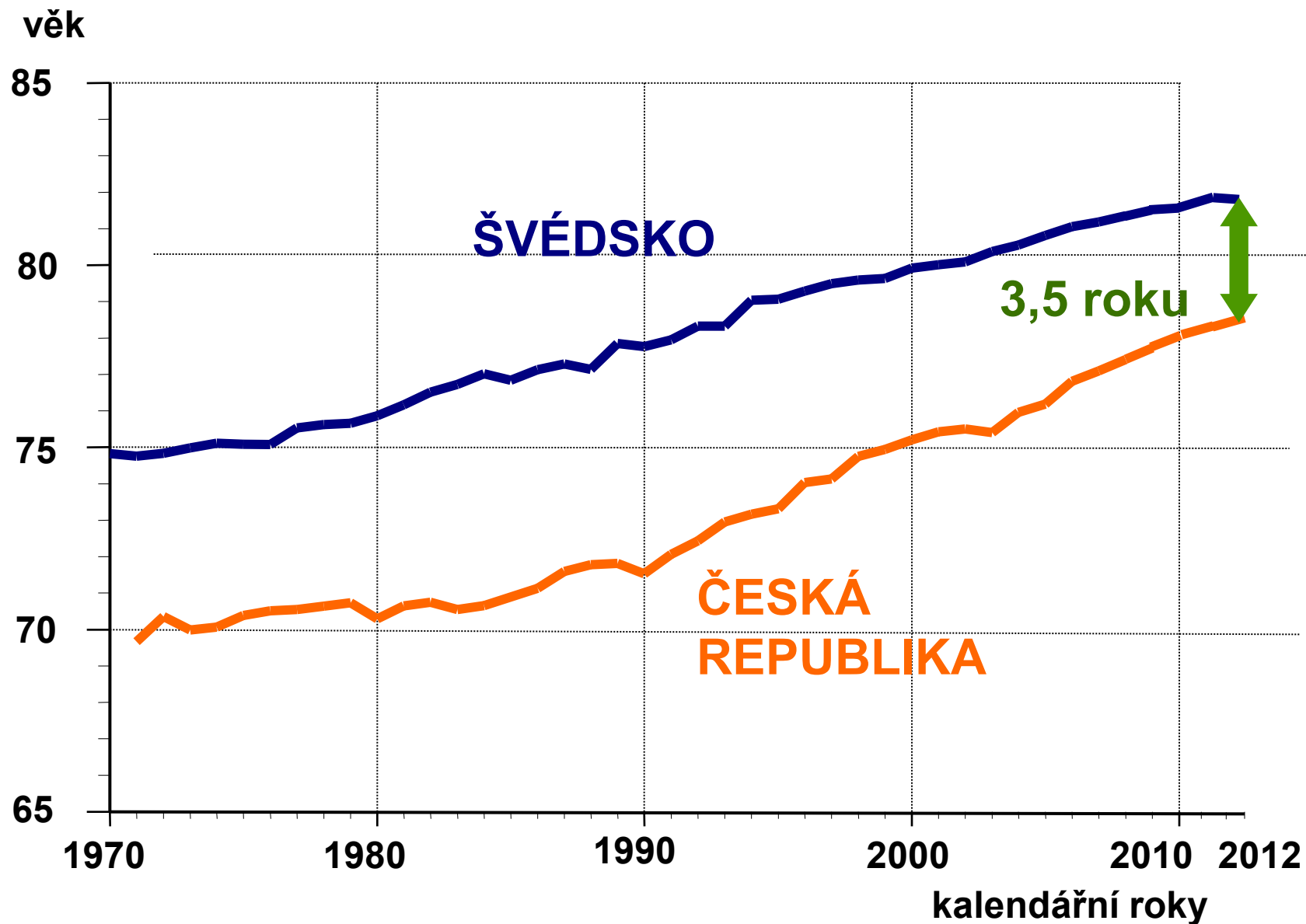
SROVNÁNÍ ZDRAVOTNÍ SITUACE V ČR A VE ŠVÉDSKU

NADĚJE DOŽITÍ PŘI NAROZENÍ (MUŽI+ŽENY)

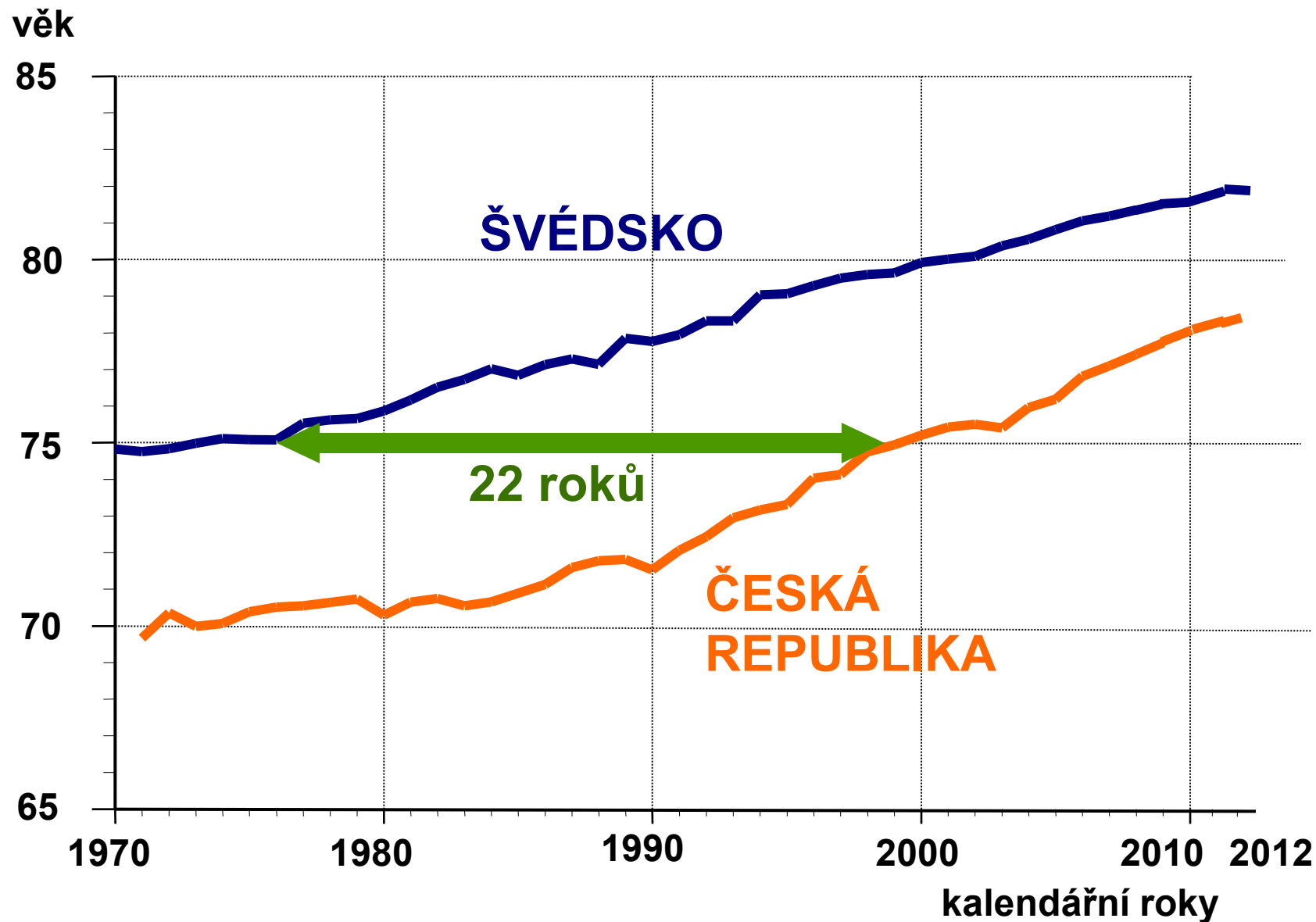

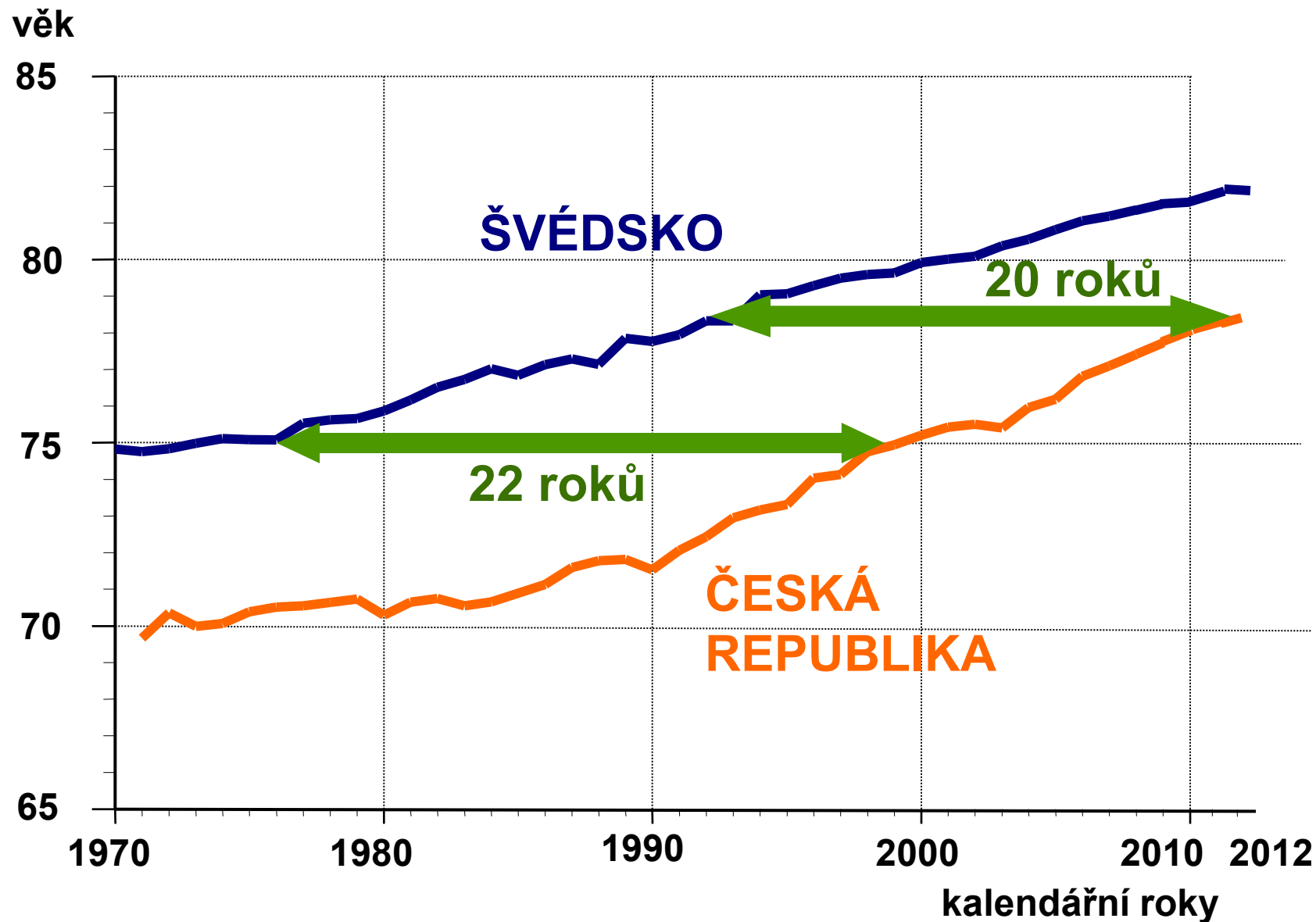
NADĚJE DOŽITÍ PŘI NAROZENÍ (MUŽI+ŽENY)

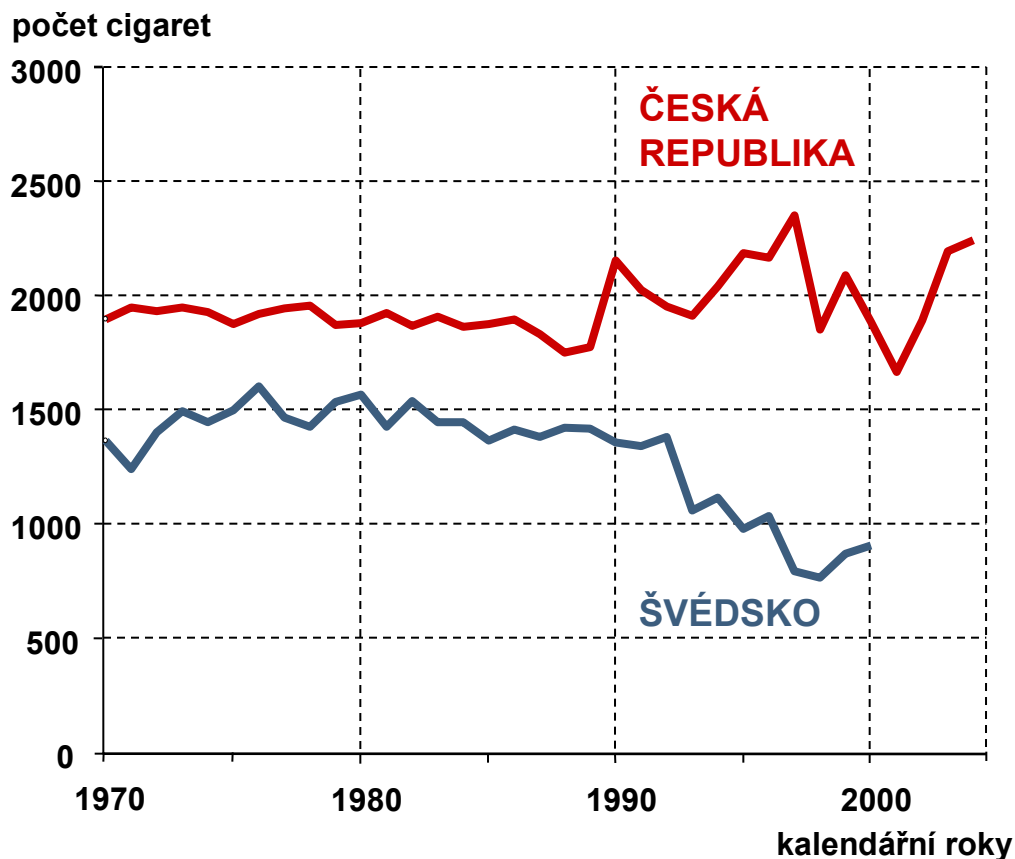
NADĚJE DOŽITÍ PŘI NAROZENÍ (MUŽI+ŽENY)

NADĚJE DOŽITÍ PŘI NAROZENÍ (MUŽI+ŽENY)

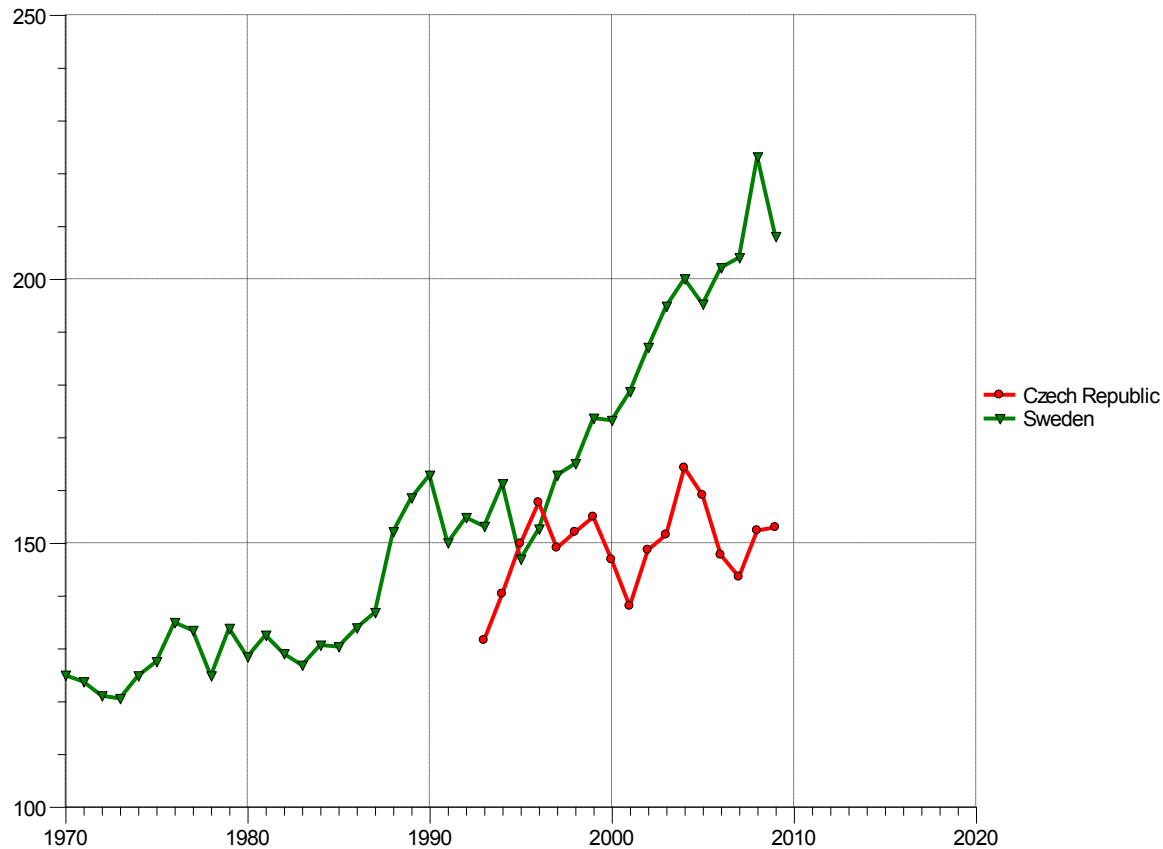
Počet prodaných cigaret na 1 obyvatele za rok v České republice a ve Švédsku, pramen: databáze Světové zdravotnické organizace a ČSÚ

Průměrné množství ovoce a zeleniny na osobu a rok (kg) ve Švédsku a České republice

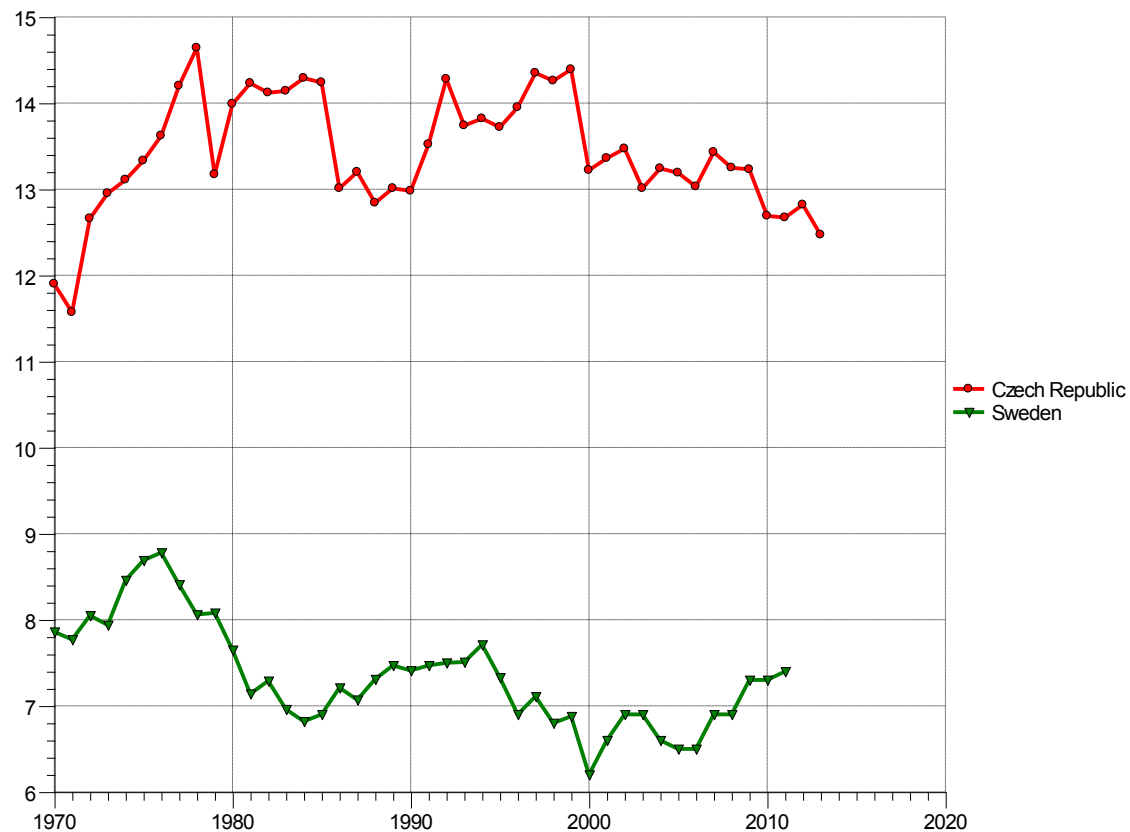
pramen: databáze Světové zdravotnické organizace

kilogramy zeleniny

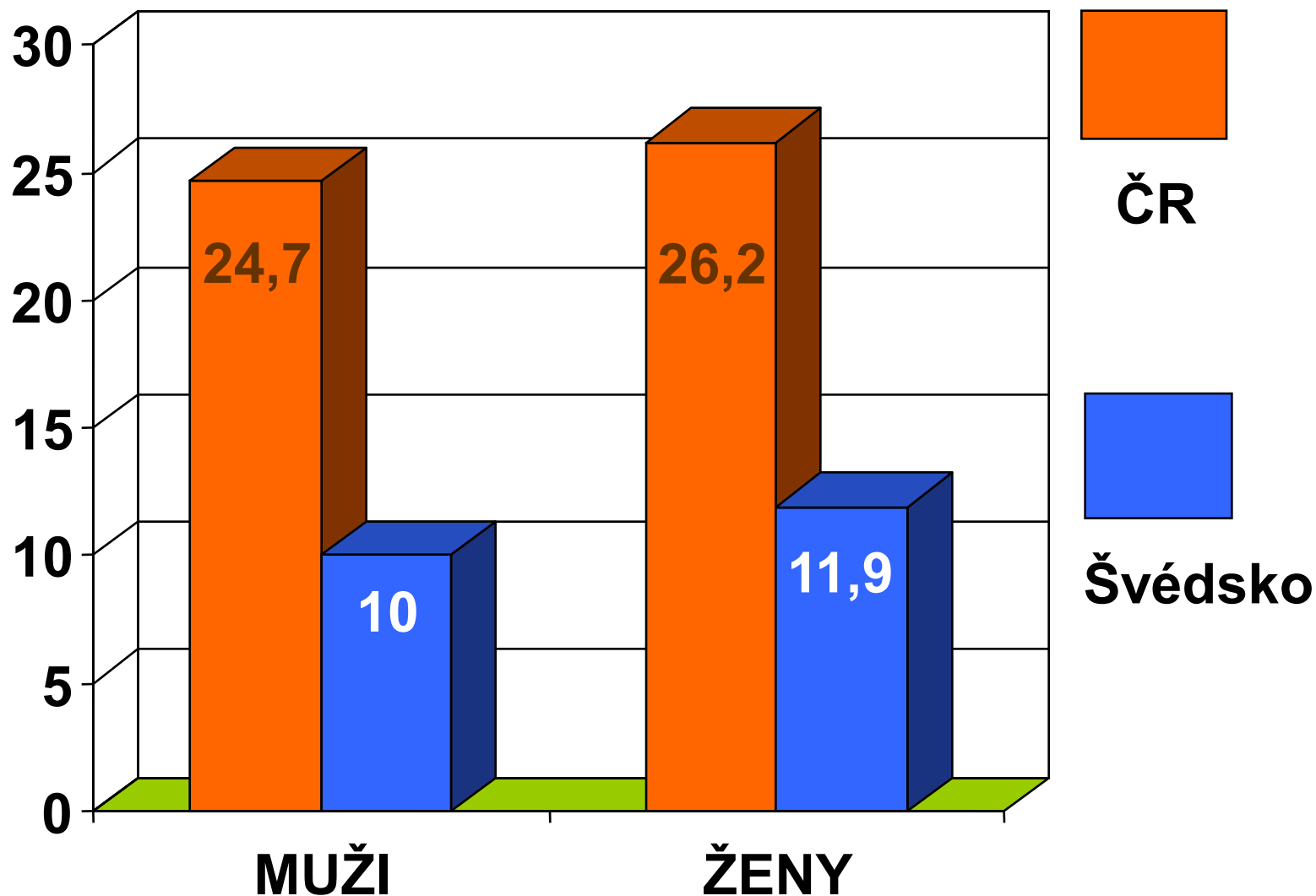

Spotřeba alkoholu na osobu starší 15 let v litrech čistého lihu

pramen: databáze Světové zdravotnické organizace (2)

PROCENTO OBÉZNÍCH MUŽŮ A ŽEN NAD 25 LET v České republice a ve Švédsku v letech 1996-1998

Pokud má Česká republika ve srovnání se Švédskem

- dvojnásobnou spotřebu cigaret**
- dvojnásobnou spotřebu alkoholu**
- dvojnásobný výskyt obezity**
- poloviční spotřebu zeleniny,**

nemůže očekávat při jakkoli vysokých nákladech na provoz ambulancí a nemocnic, že dosáhne takovou úroveň zdraví lidí, jaká je ve Švédsku.

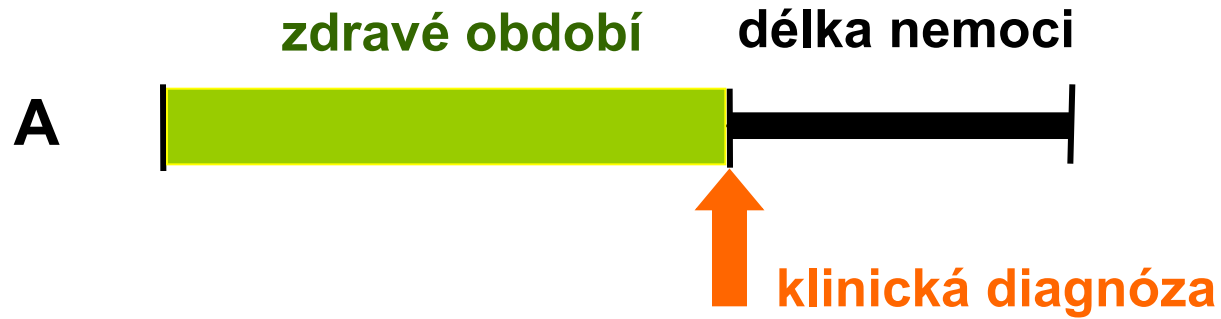
**KRIZE MEDICÍNY
A ZÁKLADNÍ MODEL
SOUHRNNÉ PÉČE O ZDRAVÍ**

KRIZE MEDICÍNY ?

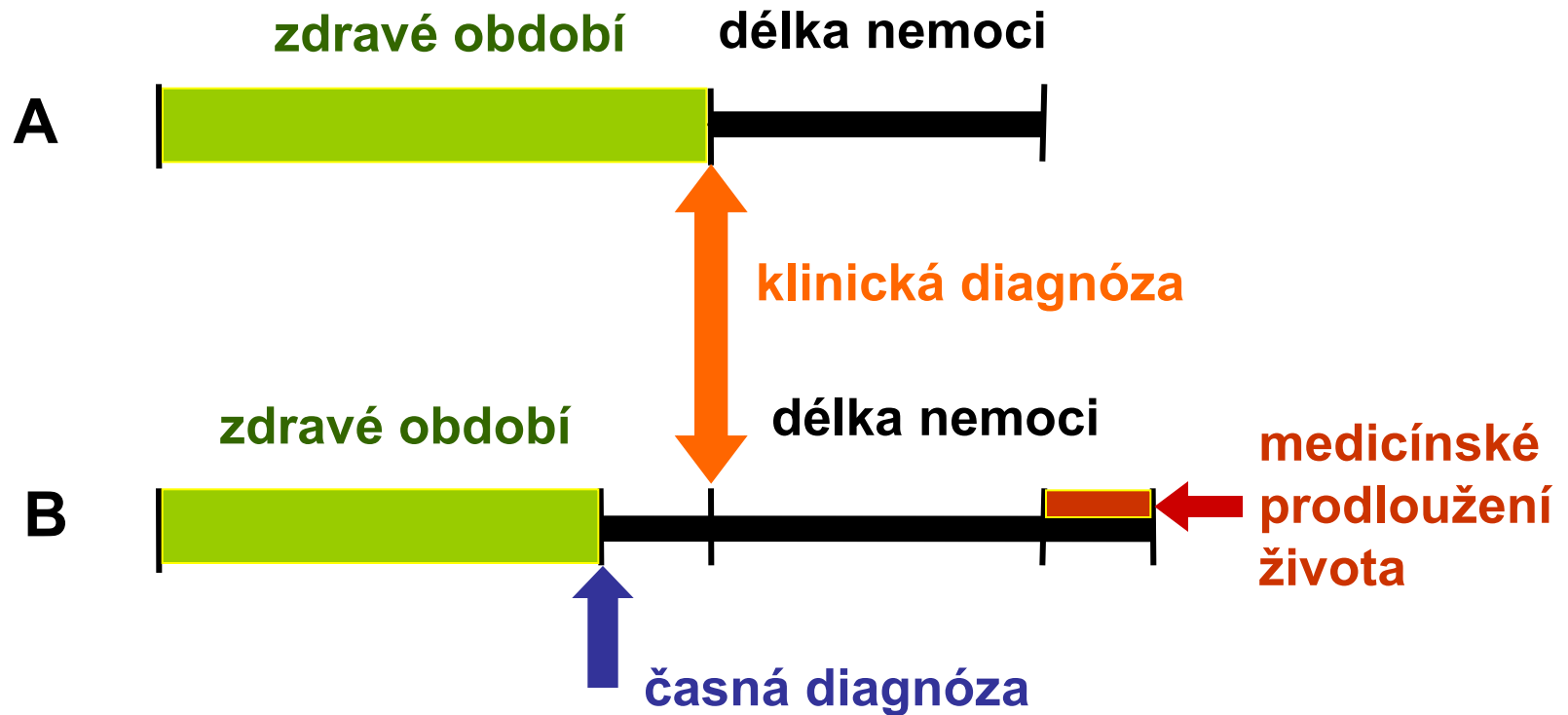
- víme toho víc
- umíme toho víc
- je víc pacientů
(lepší diagnostika a nižší úmrtnost)
- stojí to čím dál tím víc peněz.

Žádná země na světě nemá tolik prostředků, kolik by lékaři a další zdravotničtí pracovníci dokázali utratit v dobré víře, že pomáhají svým pacientům.

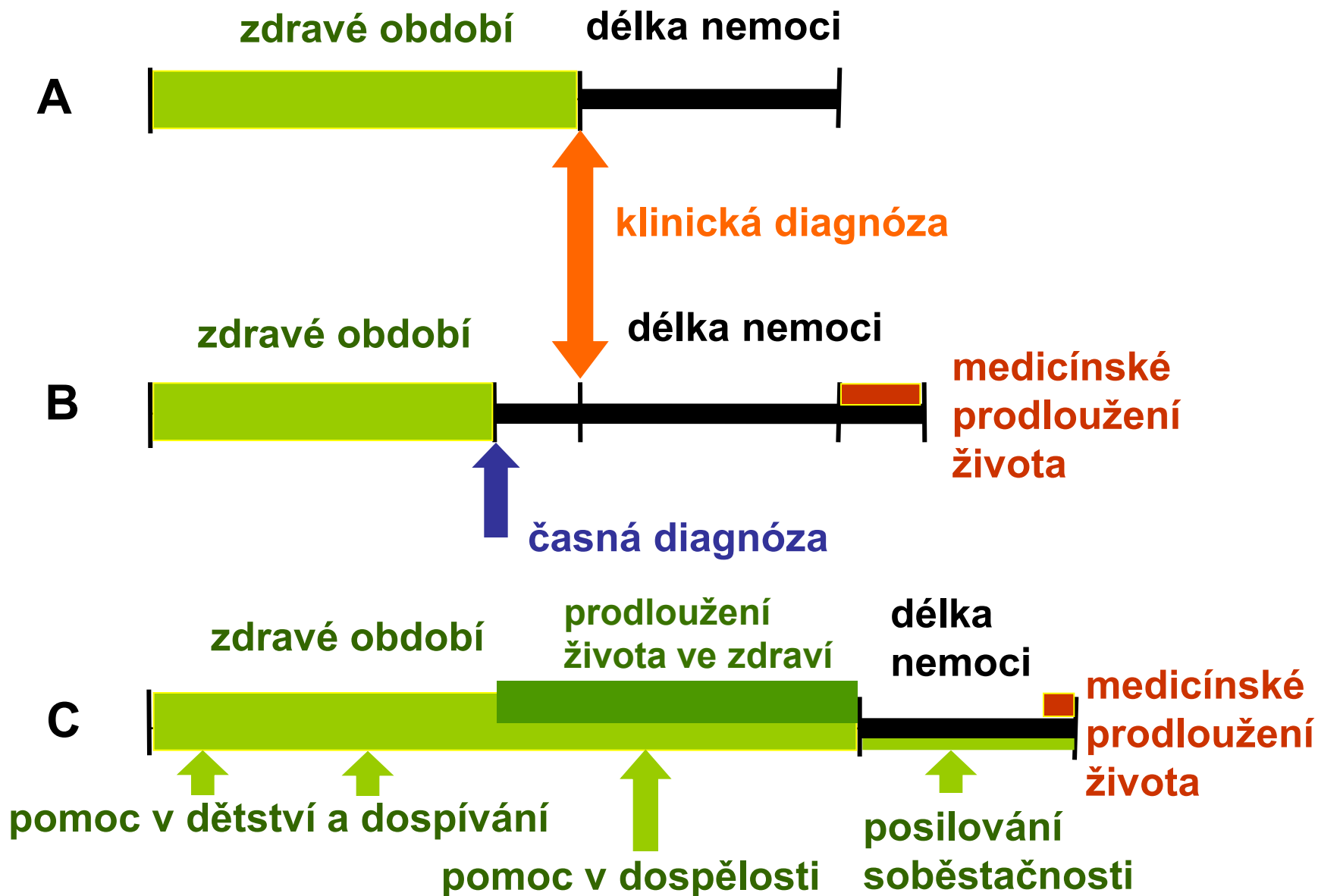
TŘI MODELY SOUHRNNÉHO POJETÍ PÉČE O ZDRAVÍ

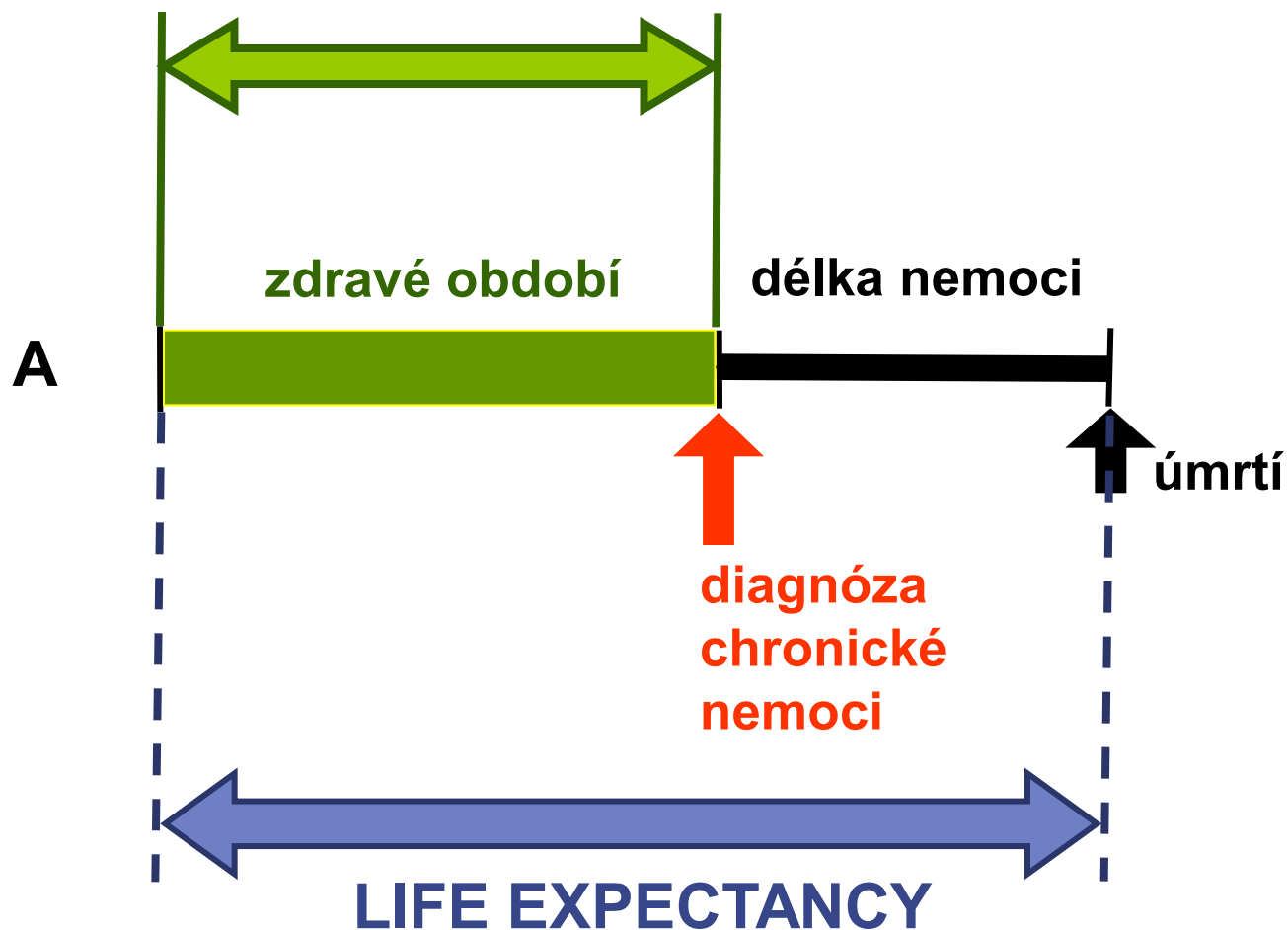
TŘI MODELY SOUHRNNÉHO POJETÍ PÉČE O ZDRAVÍ

TŘI MODELY SOUHRNNÉHO POJETÍ PÉČE O ZDRAVÍ

HEALTH EXPECTANCY: HEALTHY LIFE YEARS (HLY)

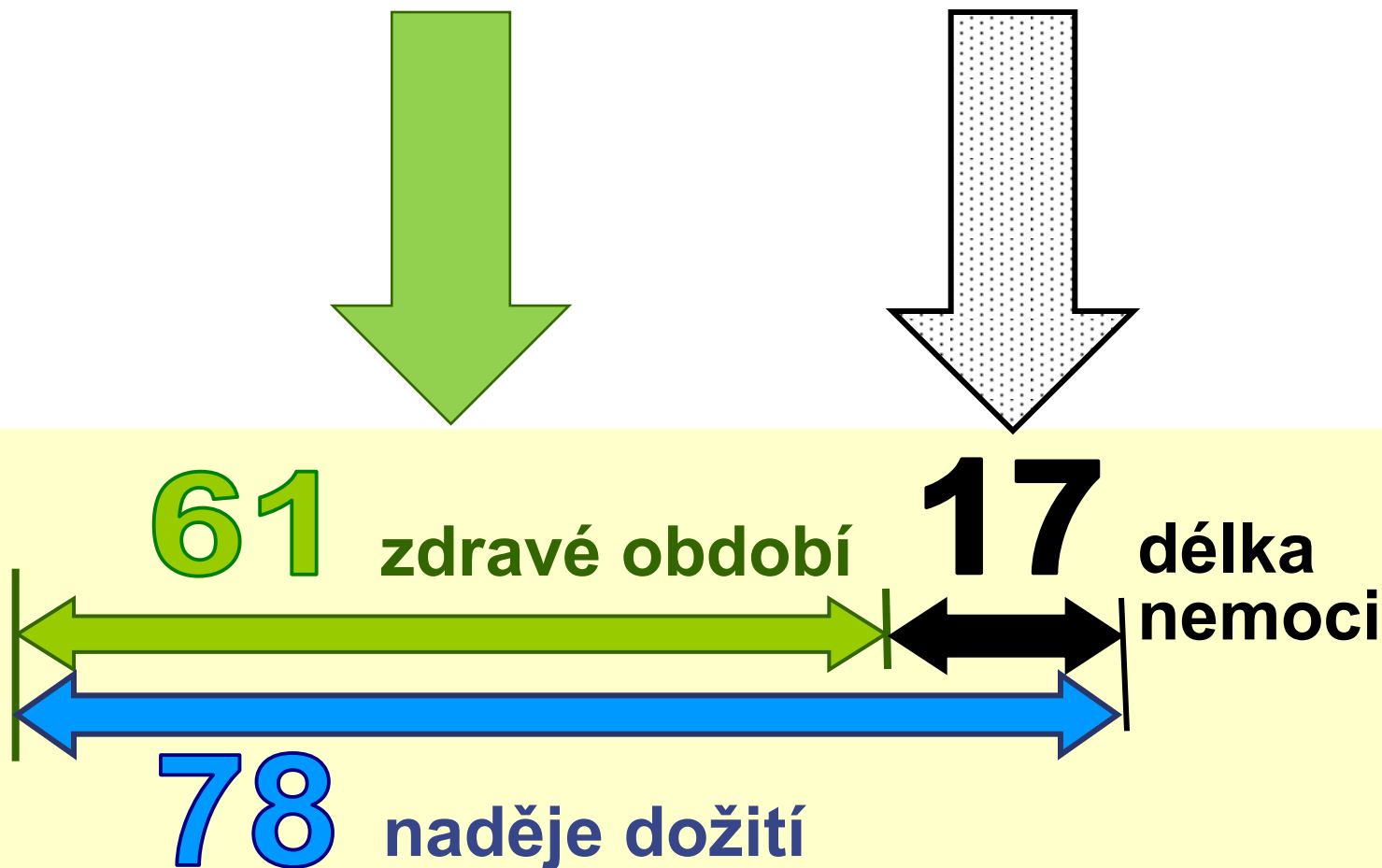
STŘEDNÍ DÉLKA ŽIVOTA, NADĚJE DOŽITÍ

**V EVROPĚ SE NA ÚROVNI
ZDRAVOTNÍHO STAVU OBYVATEL
NEJVÍCE PODÍLEJÍ CHRONICKÉ
NEINFEKČNÍ NEMOCI.**

**V EVROPĚ NA CHRONICKÉ NEMOCI
UMÍRÁ 87% OBYVATEL.**

**ODHADUJE SE, ŽE NÁKLADY NA
ZVLÁDÁNÍ CHRONICKÝCH NEMOCÍ
A FINANČNÍ ŠKODY, KTERÉ
ZPŮSOBUJÍ, PŘESAHOJÍ 6% HDP.**

Nestačí usilovat o ekonomickou reformu zdravotnických zařízení pečujících o nemocné.

ČESKÁ REPUBLIKA

PŘI PŘEVAZE CHRONICKÝCH NEMOCÍ NESTAČÍ

- **Zjišťovat nemoc co nejdříve**
- **Oddalovat úmrtí pacienta**
- **Posilovat prevenci jednotlivých nemocí.**

JE ŽÁDOUCÍ

PRODLUŽOVAT ZDRAVÝ ŽIVOT.

**Zdraví není všechno, ale
všechno ostatní bez zdraví
nestojí za nic.**

Halfdan Mahler (bývalý generální ředitel WHO)

Zdraví stojí za to, abychom se ptali:

- **jaké je**
- **proč je takové**
- **co společně uděláme, aby bylo lepší**

Zdraví stojí i za to, abychom to udělali.

A to by se mělo stát základním smyslem naší práce.